

MISEL IN DELO

KULTURNA IN
SOCIALNA REVIVA

Č L A N K I

IV. KOLAR: Ob poti Otona Župančiča // DR. A. JIND-
ŘICH: Socialni zavod Češkoslovaške republike // DR. ING.
Č. NAGODE: Reforma železniške tarife in izhod Slovenije
na morje

O B Z O R N I K

Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani // Vizije miru
in vojne (Dr. B. Vrčon) // Notranjepolitični pregled (Verko)
// Angleško mnenje o naši zunanji politiki (—ee.) // Socialni
pregled (S. B.) // Verjetna starostna struktura prebivalstva
na Češkoslovaškem l. 1960 (Dr. A. Jindřich) // Demografska
politika v Italiji (L. Č.)

P O R O Č I L A

Dr. R. Kušej: Konkordat (Dr. B. V.) // L. Pfeffer: Istraga o
sarajevskom atentatu (L. Č.) // Tardieujeve knjige o parla-
mentarnem režimu v Franciji (Rr.) // L. Salvatorelli: La
politica della Santa Sede dopo la Guerra (P. P.)

D R O B T I N E

IV. JANUAR 1938 1.

Redakcija 1. številke zaključena 21. januarja 1938

*NAROČNINA: za celo leto 60 Din, za pol leta 30 Din,
za inozemstvo: celoletno 90 Din. Poštnočekovni račun: 16.602*

*UPRAVA v Ljubljani na Gosposvetški cesti 4/I.
Dopisi za uredništvo: Ljubljana, poštni predal 322.*

UREDNIŠKI ODBOR: dr. STOJAN BAJIČ, dr. LAVO ČERMELJ,
dr. FRAN SPILLER-MUYS in dr. ALOJZ ZALOKAR

*Izdajateljstvo in založništvo: Tisk jugoslovanskih naprednih akademskih
starešin »NASTA« v Ljubljani, r. z. z o. z. Predstavnik: dr. Alojz Zalokar*

Tiska: Narodna tiskarna v Ljubljani (Predstavnik: Fran Jeran.)

Uredništvo je prejelo:

Vodnikova družba v Ljubljani je izdala koncem leta 1937 sledeče 4 knjige:

1. **Vodnikova pratika** za l. 1938
2. **Potrč Ivan:** Sin. Socialna povest
3. **Podržaj Ivan:** Strte peruti
4. **Šest Osip:** Enaintrideset in eden. Knjiga o vojnem ujetništvu.

Cankarjeva družba v Ljubljani je izdala koncem leta 1937 sledeče 4 knjige:

1. **Koledar Cankarjeve družbe** za l. 1938
2. **Tanc Anton:** Ženin iz Amerike. Povest
3. **Konič Mimica:** Sinovi predmestja. Povest
4. **Petelin Ciril:** Francija in fracosko ljudstvo. (Poljudno poučna knjiga.)

Mrzel Ludvik: *Bog v Trbovljah.* Šest novel, napisanih s praviljično simbolistiko. Dvajset originalnih lesorezov Maksima Sedeja. Ljubljana 1937. Broširana 50 din, vezana 70 din. Založba »Trbovlje«.

Pfeffer L.: *Istraga o sarajevskom atentatu.* Zagreb 1937. Izd. »Nova Evropa«.

»Čas«, revija Leonove družbe, l. XXXII., 1937/38, št. 3—4.

Československo jihoslovanská revue, letnik VII., 1937., št. 9—10, vsa številka je posvečena † T. G. Masaryku; dr. Milada Paulová piše: **Masaryk in Jugoslavaní.** — Revija izhaja v Pragi. Naslov: Praha II. Václavské náměstí 69. — Izdajatelja: češkoslovaško-jugoslovanska liga v Pragi in Savez Jugoslovansko-češkoslovaških lig v Beogradu.

Ekonomist, mesečnik za savremena ekonomska i socijalna pitanja. Zagreb, God. IV., 1938, br. 1.

Europäische Stämmen, Halbmonatschrift für die Donauländer und Südost-europa. (Polik, Wirtschaft, Kultur.) Paris VIII., 36, rue de Laborde, 1938, III. Jhrg., Nr. 1. in 2.

OB POTI OTONA ŽUPANČIČA

IVAN KOLAR

Sredi slovenske žalosti stopa v svoj poldan sejalec misli in lepote, naš pesnik. Štirideset let za njim zori slovenska »moderna« v umetnosti naše besede. Dva sta omahnila že ob prvi setvi v grob, Mihael Mihajlov-Kette in Aleksandrov-Murn. Tretji, Ivan Saveljev-Cankar, je sejal do vrhov evropske kulture; kazal je z grehi obloženi domovini pot iz sušne noči v dan, izpovedal skrivnost do zadnje kamrice svojega srca, oznanil vstajenje, in ko so zapeli zvonovi k veliki maši osvobojenja, so se oglasili njemu skoro nato za poslednjo pot. Nasproti težjim nalogam svobodnega življenja je stopil le zadnji te literarne družine iz naše Cukrarne, Aleksij Nikolajev - Oton Župančič.

Sinteze Župančičevega ustvarjanja naš rod ne bo izkopal, naš čas njegovih globin in višin ne bo izmeril, predaleč segajo v bodočnost. Res je sicer stopil na oplojena tla, in ne kakor Prešeren, ki je našel komaj posejano, še jecljajočo abecedo, a tista tla niso bila pripravljena za pesnika, v kakršnega se je razrastle Župančič. V nebo in v zemljo, v širino in v dolžino je zajel ves naš kulturni razmah od govora do najtanjših čustev, ki jim navadni jezik ne pozna niti imena niti podobe, gledal je v zgodovino in bodočnost, ustvaril nov jezik v pesmi in v povesti in v drami, največje umotvore v besedi človeštva je premagal, jim vdihnil duha svoje besede v slovenskem prevodu, da se mu čudijo tujci bolj kakor mi.

Kako se je mladi rod naše »moderne« po lastni izjavi orientiral v novi čas, najmočneje odmeva iz Cankarjevih načelnih izjav v kritiki in polemiki.

Cankar v literarni kritiki sicer ni avtoritativna osebnost, ker tudi v njej izpoveduje svoj drzno čustveni subjektivizem, vendar pomenja njegova beseda ono važno sodbo v načelnih vprašanjih, kjer si je morala nova ideja utirati pot z brezkompromisnim bojem. Po drugi strani nam pa ravno oni Cankar, ki je tako načelno negiral vse, da so videli v njem pesimista in nihilista, priča kakor paradokсна metafora, kakšno silno moč je imela Župančičeva beseda, da je pred njo celo on povsile vsak dvom. In to tisti Cankar, ki je bil tolikšen negativist, da je rekel ob Župančičevi pesmi »Vseh živih dan« (1900): »Jaz bom napisal pa »Vseh mrtvih dan«, in ga je napisal.

Stanje naše literature, preden se je pognala v višino evropskih modernih struj, karakterizira Cankar s tole svojo plastiko: »Do Aškerčevih časov je stala vsa slovenska književnost pod znamenjem kamižole in irhastih hlač. Ako bi kdo hotel takrat narisati nagajivo podobo slovenskega naroda, kakor

si ga je mislila takratna slovenska književnost, bi narisal ponižnega kmetiča, kako globoko sklonjen in s klobukom v roki pozdravlja svojega župnika... Življenje, trpljenje in stremljenje delavca je bilo pred Aškercem nekaj navadnega, priskutnega, nepoetičnega. Šele Aškerc je videl poezijo tudi v grozoti, v bedi in bridkosti«. A kako se je mladi rod oplajal v velikem kulturnem svetu, je Cankar večkrat avtentično in zavestno poudarjal: »In kakor nobeno svetovno gibanje ne gre mimo nas Slovencev, ne da bi ostavilo globok sled tudi med nami, tako je gledala v svet tudi ta mlada generacija z odprtimi očmi in sprejemljivim srcem. O kakem golem kopiranju in posnemanju ne more biti govora. Vpliv nove francoske romantike se komaj narahlo pozná iz prve knjige Župančičeve in iz sonetov Kettejevih. Obadva sta stala vse preveč trdno na domači slovenski zemlji, da bi mogel ostati trajen ta vpliv.« (L. 1911. predaval pri Sv. Trojici v Slov. goricah.) O Župančiču pa je naravnost rekel ob tej priliki, da je postal glasnik idej, prerok daljnih ciljev — pesnik, katerega beseda sega v prihodnost in večnost.

Aškerc-štiridesetletnik je l. 1896. z zbirko »Lirske in epske poezije« še zadnjikrat užgal doraščajoči rod »moderne«, a to s tako silo, da ga je Cankar postavil kot programatično geslo prave moderne poezije in obsodil hkrati tedanje obnemoglo filistrsko kritiko:

»Čisto umevna je torej velika senzacija, katero je obudil Anton Aškerc s svojimi najnovejšimi poezijami, zakaj v njih se zrcali moderno življenje, kakršno je: brezuspešni boj zatirancev za svobodo in pravico, oholi zasmeh hinavcev in egoistov.« Cankarju ugaja realizem, ki se nagiba že v naturalizem, visoko ceni Aškercovo slikanje po naravi: »Kogar je hotel slikati, mu ni priporočil, naj si prej obleče frak in natakne bele rokavice ter naj se mu predstavi s sladko smehljajočim obrazom; ne — zalotil je svoj ljubeznivi objekt v najnaravnejših situacijah...« In že ob tej priliki je sprožil Cankar podobno misel, kakor jo je povedal Župančič v našem času o »budnih stražarjih«, ki se boje za devištvo slovenske kulture, če bi pogledala čez plot domačega dvorišča. Cankar jih je prijel, češ sami so s slastjo čitali Maupassanta, Bourgeta, Dostojevskega in so z Dunaja naročali za svoje knjižnice Zolaja, a »slovensko slovstvo mora ostati čisto... to se pravi, naši literati naj pišejo kakor svoje dni kmetom in otrokom ali pa sentimentalno in romantično našim gospodičnam.«

To je bila izpoved dvajsetletnega Cankarja f. 1896., ko je stopil iz ozkega obzorja tedanje ljubljanske srednje šole na visokošolska tla dunajskega velemesta, in z njim osemnajstletni Župančič. Kette, ki je bil pred poldrugim letom izključen iz ljubljanske 6. šole, je šel to leto nadaljevat študije v 7. razred novomeške gimnazije. V Ljubljani pa sta ostala sedmošolca Murn in Prijatelj, ki je tedaj še z njimi namerjal svoj korak na Parnas, a je potem krenil v znanost. Vsi so se že oglašali v javnosti s svojimi prvimi

spevi, Cankar že tri leta (od 1893), Župančič dve leti, a javnost še ni vedela, kdo so, ker so tičali pod psevdonomi, slutila pa je, kaj so, ali prav za prav bolje, kaj niso: ušli so iz gnezda slovenske pohlevne tradicije v svobodno poezijo nove romantike.

Tajno dijaško društvo »Zadruga« (ustan. l. 1891) je zbiralo razborite glave mladine, »da se dostojno pripravi za boj za narodove pravice in njegov ugled«. Od Zadružanov je šel z novo strujo tudi Lojz Kraigher, Sardenko je krenil svojo pot, drugi pa v sploh drugačne poklice.

Župančič je bil v mladih letih v družbi tako miren, da so ga smatrali za boječega. Droban, vitek, svetlolas fant, molčeč. V živahni literarni »Zadrugi« so ga komaj opazili in nekdo je razsodil po zunanjem videzu, češ da iz tega fanta ne bo nikoli nič. Še Cankar se je pritožil v pismu Kraigherju (8. VIII. 1900), ko se je čutil osamljenega sredi kulturnobojne polemike: »Župančič ostaja zmerom za hribom; takó res ne bo nikoli nič priletelo nanj.« — No, Shakespearjev Cezar bi rekel drugače: On misli preveč, taki so nevarni!

Svoj nazor o poeziji je izpovedal Župančič tudi sam, spontano v besedi ob Kettejevih pesmih: »... ideje ne žrtvuje nikdar formi; ideja (pesniška ideja seveda) mu je vedno glavna; kar pove, pove zato, ker mora to povedati, a ne, ker se morda lepo glasi. Zato je njegov ritem tako mnogovrsten in elastičen.« A Župančičev ritem je mnogovrsten celó v posameznih pesmih, kadar zahteva to raznovrstno občutje različnih strun kakor akordi različnih glasov v operi. (Žebljarska, Z vlakom, Duma...) Ah, z razlaganjem pesmi grešimo kakor anatom, ki analizira rožo po analitičnih sestavinah, in jo pri tem izropa lepote in vonja. Tudi celo on sam, pesnik, se je ustavil ob Kettejevih pesmih z resignacijo na razlago: »Najtesnejše združenje človeka z naravo je izraženo tu (v Kettejevih pesmih) na tak fin, tajnosten način, da bi vsaka beseda in vsaka opazka razdrila čar, ki je razlit čez vse. To je treba samo čitati in čutiti, govoriti se o tem ne da.«

Izidorju Cankarju v »Obiskih« je pesnik le potrdil, kar pričajo njegovi verzi že sami po sebi: »Kako se mi pesem rodi? Dolgo se borim z različnimi vtisi in doživljaji, se mučim ž njimi in jih spravljam v sklad, dokler ne pride minuta — in tedaj je vse narejeno... a kadar pišem, ne kontroliram ničesar več, temveč zapišem verz kakor se je sprožil sam.« — Čisto tako ga je prikazal dr. Ivan Prijatelj (v predavanju 20. I. 1920) in svojo trditev le še bolj podprl z mično anekdoto iz dunajskih študentovskih let: »Župančič ne ve nič, kak ritem, kak verz bo izbral, kako dolgi bodo. Ujame idejo in jo izlije na papir. — Neko véliko noč smo si v tistih letih ogledovali božje grobove po dunajskih cerkvah, bila sta zraven tudi Cankar in Župančič. Kar poskoči Župančič, zavihti v sapi svoj havelok in — beži. — Kam greš? — Idejo imam! Moram iti... — In nastali so »Velikonočni soneti.«

Kako pa je naša kritika sprejela Župančiča ob njegovem prvem poletu?

»Čašo opojnosti« (1899) je pozdravila že v prvi mah po nekakem slovenskem običaju — politična polemika, dasi se pesnik sploh ni niti sicer, še manj pa v pesmih ukvarjal s politiko.

Vzroki so starejšega datuma. Cankar je dve leti poprej načelno obglavil Cimpermanovo četo epigonske lirike (A. Hribarja, Funtka, Gangla, Medveda in Opeko) ter bojevito napovedal prihod — moderne lirike (Sl. N. 1897.) Čeprav Cankar niti zdaleka ni omenil političnih nazorov, kaj šele slovensko lokalno, strankarsko politiko, je dnevnik »Slovenec« naskočil »Moderno liriko« s političnim orožjem: »Moderno liriko bi istovetil z liberalno liriko... In kakor tam (liberalizem) prekucuje red in ga je stud in strah slehernih mej in pravil, tako se hoče tudi tukaj oprostiti vseh okov in estetiških ozirov. Tej liriki ni do plastike, temveč do poltnosti.« itd. Pripominja še: Kdaj vzide sonce moderne lirike, ne vemo, vemo pa, da medli žarki, ki se že kradejo v svetišče poezije, ne obetajo nič prida. (Slov. 31. III. 1897). Te in take nazore in metode »Slovenca« je ironiziral recenzent »Čaše opojnosti« Miljutin Zarnik v Slov. Narodu; pesnika je pozdravil navdušeno, zraven pa zbodel Slovenčev krog, češ, to se razume, da bo duhovska stranka kakor tiger švignila po ljubem pesniku. »Dom in svet« je sprejel to ro kavico na pesnikov račun in namesto ocene prinesel repliko na Zarnikove bodljaje. Za uvod citira pesem iz »Čaše«: »Na pot. Oj pesmice ve ubožne, ki morate zdaj med svet, da trgali bodo vas kritiki!« potem pa pikro zavrača kritika in pesnika:

»G. Miljutin Zarnik pa napoveduje še tole: »Seveda se bodo naši ljubi banavzi — »der Bildungspöbel« — zvižali v krčih borniranosti, misleč, da so umetniško ogorčeni. — Da bode duhovska stranka kakor tiger švignila po mojem ljubem pesniku, to se razume. Klerikalizem, če je dosleden ubija umetnost sploh. In »naši« so dosledni. — In g. dr. I. Robida méni: »Mladi mož si gotovo ne bi nikdar mislil, kako malo razuma bode imelo širše občinstvo za pesmi, kako naivno se bodo tu in tam sodili njegovi proizvodi. Tako porablja nekateri ljubitelji našega naroda celó umetne proizvode v to, da vpričo njih in njim v nepotrebno brambo mečejo krepela v politične nasprotnike. Ali naj torej te pesmi ocenja kritik z nado, da bodo njegovo mirno besedo tudi mirno brali ali poslušali?

Najboljšo uslugo torej storimo v sedanjih razmerah — kakor je razvidno iz navedenih »Präventivmassregeln« —, da sedaj ne izrazimo svojih »nazorov«, ne pohvalnih, ne grajalnih, in sicer v uslugo 1. gu. pesniku, da mu ne bo treba milovati pesmic, saj »honorar« je menda itak že »pobral« in sedaj »zlaga že druge pesmice«, in 2. v uslugo slovenskemu narodu, da obvarujemo vse njegove »banavze« — krčev borniranosti.

Kadar bodo ti »krči« prenehali pri onih, ki sedaj prežé na »tigre«, tedaj bomo pisali stvarno oceno. A kdaj bo to, tega ne vemo. Za sedaj objavljamo kratko oceno iz srbskega lista »Nove Iskre«, podpisano z imenom »Rajko

Perušek«. Glasi se: »Evo opet jedan predstavnik okultizma i misticizma. I ove pesme jedni u velike hvale, drugi kore radi nerazgovetnosti njihove. Ima i medju ovim pesmama nekoliko bisera, izraza dubokog osećanja i lepih slika, kako 'no ih Nemci zovu »Stimmungsbilder«. Ali pretežna većina njihova treba komentara, ako hoćem, da razumem, šta pesnik misli. Ako dodam k tome, da je pesnik na mnogim mestima napuštao čak i pesničku formu, t. j. ritam i stik, onda neka uživa čitajući te pesme ko može, a ja sam ih ostavio nezadovoljan.« Mnenje »Doma in sveta« je iz tega načina ocene jasno.

Mnogo prijaznejšega odzdrava so bile naslednje leto (1900) deležne »Pisanice«. E. Gangl, ki je štiri leta poprej (1896) že sam izdal zbirko mladinskih pesmi pod enakim naslovom, je Župančičeve »Pisanice« toplo pozdravil: »Tega lepega daru se je gotovo razveselila mladina, a razveselil se ga je z menoj vred tudi odrasli svet... v »Pisanicah« veje tista toplja in cvetoča pomlad, ki odeva mladost, in kateri se bodo na stežaj odpirala srca slovenske mladine. ... Najlepše so one pesmi, v katerih je Župančič jasen (pesem »Vran« se mu zdi sploh nerazumljiva tudi za odraslejšo mladino). In poudarjati moram, da se je iznebil v »Pisanicah« one meglenosti, one dekadentske bolehnosti, ki je na kvar njegovi »Čaši opojnosti« ... Kaj takega, kakor so Žarki, Božji volek, Na kolena in O Indiji Koromandiji, ni do danes še nihče napisal...« (LZ 1900.)

V Domu in svetu sprejema Ivan Šanda »Pisanice« kot »lep napredek« od lanske »Čaše opojnosti«. Te pesmi se mu zdijo »večinoma dobre, nekatere celo krasne, n. pr. Zarja, Gini, Snegulčica, Mornar, Topol ob Savi. Posebno slednja kaže, da je naš pesnik zares pravi lirik, ki tudi pri najneznatnejši reči zna najti čustven izraz. Vse pesmice preveva neka prisrčna nežnost. V obče se sme reči, da spada ta mala zbirka po večini med boljše lirske pesmi našega slovstva sploh.« Svoboden ritem pa kritik obžaluje, ker ga smatra za zanemarjanje zunanje oblike, kar dela pesnik »morda celó namenoma«. Ob tej priliki pa kritik še nekako indirektno dopolnjuje ono kritiko »Čaše« iz prejšnjega letnika Doma in sveta, ko pravi, »vidi se takoj, da se je pesnik dvignil iz zatohlega vzduha nizkotnosti v sveži zrak čiste poezije, čiste lepote,« in želi, da bi pesnik »na podlagi zdravih nazorov še napredoval.« (DS. 1900.)

Ko pa je l. 1903. dr. Ivan Prijatelj v obširnem uvodu v Aleksandrova »Pesmi in romance« prvokrat Slovincem kritično razložil simbolizem naše neoramantike, je postal njen odmev močnejši. V »Slovanu« l. 1902/3 piše Josip Regali, da smatra rojstvo »mlade slovenske lirike« za enak čudež kakor pojav Prešerna, posebej za Župančiča pa pravi: »Če je Kette filozof čustva, je postal Župančič filozof življenja in če imenujemo Ketteja pesnika kat' eksohén, nazvali bi Župančiča predvsem človeka.«

Zbirka »Čez plan« (1904) je zadela ob zrelejšo kritiko. Cankar je pozdravil pesmi s »tolikim veseljem in toliko hvaležnostjo kakor nezaslužen

dar z nebes«. Poudaril je samozavestno, da je nagli naš razvoj od Gregorčiča preko Aškerca do Župančiča tako zelo velik, kakor pri malokaterem narodu: »Morda je ta razvoj prav zategadelj tako jadrn in nemiren, ker smo majhni in zaslužnjeni, ker se vsa najplemenitejša naša moč ne more izliti drugam nego v pesem in besedo.« »Dvom in obup in iz obupa porojeni moški pogum... Tako nam je zapel Župančič veliko pesem o upanju in življenju. Stopil je pred nas z moškim korakom, z veselim obrazom, s svojim srcem na dlani. In spoznali smo v njem vse, kar je v nas najlepšega in zato najbolj skritega. Isto močno, veselo, sonca polno pesem je vzbudil v nas, in če nam je zapel z vso vročo krvjo o svoji ljubezni, če je zavriskal razposajeno, fant na planini, če nam je tožil o svoji in naši usodi, povedal nam je razločno, kar so jecljali naši neokretni jeziki, kar so slutile od daleč naše trudne misli. Naš pesnik je in naš glasnik.« — (LZ 1904.)

V tej oceni pesmi »Čez plan« se je spomnil Cankar onih prvih dni v Cukrarni, tudi zanj še polnih mladega idealizma: »Takrat še ni bilo v nas pesimizma, ne tistega mrzlega obupa, ki mu je treba Župančičeve sile, da ga človek premaga... Kdor poveša glavo, ne vidi sonca... Iz odprtih grobov je dihal Župančič tisto moč, ki buči svobodno in nebrzdano, iz njegovih pesmi, poletni vihar čez plan. Kakor da je vsesal vase Kettejeve in Murnove duše neizrabljeno silo, ki je dozorela v njem.« (LZ. 1904.)

»Slovan« je v uredniškem poročilu pozdravil pesnika kot svojega so-trudnika, čigar prva zbirka je imela »uprav senzacionalen uspeh«. Recenzent Val. Oblak pa poudarja v oceni, kako čudežno se je pesnik izvil iz našega obupnega pesimizma nad usodo naroda, ki se boji, »ali ne bodo pojutrišnjem, jutri že morda orali po njegovi njivi tuji plugi«, a Župančič da je spoznal črtomirstvo in ga premagal. (Slovan 1903/4.) Cankar pa v isti številki Slovana v oceni Sardenkovih pesmi »V mladem jutru« toži, kako sam stoji Župančič in da se mu pesnik resnično smili, ker nima vrstnika, ki bi se mu meril ob rami.

Ob četrti Župančičevi knjigi »Samogovori« (l. 1908.) je tičala naša kritična javnost, to je ona v osebi slovenskega »poklicnega« recenzenta, še zmerom v zagati. V Lj. Zvonu je dr. Ivan Merhar z abstraktno oceno priporočal, da je treba vzeti knjigo v roke in jo čitati in zopet čitati, kajti »Samogovori« dihajo pristno in tehtno poezijo, ki ji je za veke zagotovljen življenjski obstanek. — Dominsvetov kritik dr. Leopold Lenard pa je z mahničevsko filozofskim merilom očital pesniku banalnost in trivialnost, a priznal mu je talent.

V čudovito logični kakor arhitektonsko preračunani rasti se je razvil Župančič od mlade opojnosti ob »Čaši« do razgledov »Čez plan« v »Samogovore« o najtežjih vprašanjih. Pot desetih let, od mladeniča do prve zrelosti v moža. To je bila strmina iznad časa in prostora tja za zadnjimi zvezdami. Narod, vprežen v galejo, skrbi za elementarno življenje, v boju za

svojo prirodno pravico obstanka ni mogel za svojim glasnikom v strmine. Tedaj je stopil pred mladi rod pesnikov tovariš Ivan Prijatelj in mu razgrnil pot iz materialnega življenja preko abstraktne resnice o zunanjem svetu, (ki ga spoznavamo z miselnim analiziranjem,) v oni svet Lepote, katerega ustvarja človekova tvorna zavest. Čeprav je pesnik izpovedoval svoje misli o najvišjih resnicah s preprosto besedo, vendar njegovo ljudstvo ni moglo zajeti one simbolike, ki spaja nevidnost z vidnostjo, do dna pesnikove vsebine. Tu je Prijatelj pokazal na pravo sled: »Ali vse so videli ljudje v Župančičevi pesmi: bujno ritmiko, lahkotno melodiko, drznost prisposodob, rime, aliteracije in asonance — samo tega ne, kar je bilo pri nas novost za ves narod: poguma, energije, sile in zmagoslavnosti nad življenjem in onimi elementi, ki ga tvorijo. Veliki iskalec novih vrednot je vstal med samozadovoljnimi ali nezadovoljnimi, a vedno v apatiji tonečimi Slovenci, iskalec z neutешnim hrepenenjem po višjih, lepših in boljših vidikih.« Ker pa tega niso videli, je »kleno zrnje Župančičeve Pesmi mladine ob Prešernovi stoletnici padlo na kamen, ko bi lahko postala marseljeza naše mladine, in pozobale so ga črne ptice.« (Dr. I. Prijatelj govoril na Župančičevem večeru dunajskega akademskega društva »Slovenije«, 5. marca 1909.) Preroško je še zaklical takrat, deset let po prvem vzidu Župančičeve Muze: »Slovenska mladina, časi niso več daleč, ko se bodo po naši domovini začeli iskrece bliskati meči duha. Zavedaj se, da bo v tem boju tvoje mesto v prvih vrstah. Spomni se takrat pesmi in stihov svojega pesnika, in živeje ti bo bilo srce, jarkeje ti bo žarelo oko in jasneje bo sijalo nad teboj sonce.« To je bil kulturni čin, enak onemu, ko je Stritar l. 1866. pokazal narodu na Prešerna.

»Čaša opojnosti« in »Čez plan« sta doživeli drugo izdajo l. 1911. Cankar je podčrtal tudi zdaj, ko je šel Župančič že iz težkih »Samogovorov« proti novim višjim razgledom ono misel, da »je bila Župančičeva umetnost zmerom slovenska, tudi tedaj, ko so se v Ljubljani zgražali ob naši »dunajski« literaturi... Kdor zna gledati, vidi že v »Čaši opojnosti« Župančiča vsega takega, kakor ga ljubimo dandanašnji. Iz narodne pesmi se je vzdignil v višave, ki jih pred njim še ni dosegel slovenski pesnik.« — A to misel, kako raste osebna individualnost iz individualnosti narodnega duha, je izpovedal Župančič sam že v začetku svoje rasti z zavestnim stremljenjem, doseči to tudi pri sebi: »Narodni duh, to je ona, rekel bi, širša individualnost, na podlagi katere se more šele razviti osebna individualnost krekpko in svobodno. Osnovni ton mišljenja in čustvovanja vseh velikih umetnikov harmonije z mišljenjem in čustvovanjem ljudstva, iz katerega so izšli. (L Z 1900) In jezik mu ni le izrazno sredstvo, marveč mu je čustvo, misel, hrepenenje, ritem, ki se zaganja iz sedanjosti v bodočnost.

V umetniško že preusmerjenem Domu in svetu je F. S. Finžgar prav iz srca pozdravil obe knjižici s kritično in pesniško besedo: Pesnik, ki

prodre z drugim natiskom dveh knjig v tej dobi, ki ne ljubi pesmi, ker je prerealistična in vsa potopljena politično in socialno inter arma, takega pesnika pesem »mora biti mejnik — iz granita, mora biti blisk od izhoda do zahoda in grom, ki udari za bliskom, da se vse ozre — in se začudi... Župančič je to.« Le malo starejši rod v Domu in svetu je pred nekaj leti ne le drugače sodil o prav teh pesmih v prvi izdaji, ampak jih odklonil, Finžgarju pa te pesmi niso golo občutje, ampak mu »praskečejo iz njih tudi žareče iskre duha, kakor utržani zublji od gorečega kresa.« (D. S. 1911.)

Kmalu za tem je prišel tisti veliki čas. V vojni grozi, ko je sam Cankar odložil bič in se oklenil domovine ljubeče kakor sin, se je tudi narod približal pesniku s spoznanjem in ljubeznijo. Za »Sto ugank« in v čudežnem času rojenega »Cicibana« so bila celo najbolj spretna peresa v zadregi za tisto dovolj močno besedo, kar zdaj resnično čutijo za pesnika, ki je še vse bolj hrepenel »za zarjo blestečo pogledati in kaj ljubega, dobrega ti povedati v teh težkih dneh, o domovina...«

V zrelosti štiridesetih moških let je presejal pesnik svoje sanje in misli, strah in hrepenenje, upe in dvome, slast in boleost in pogum in zmage svojih mladih let v nov akord »Mlada pota«. Do tja se je ozrl, potem je prišla tista, ki je posejala zemljo in nebo in morje z grobovi. Ob njih se je pesnik ustavil posebej in uprl oko »V zarje Vidove«. In že je hitel iskat novih potov in cest za onim zadnjim ciljem, ki je pesniku samemu skrivnost, ko išče podobe v njej sebi in svojemu narodu. V vojnih grozotah izbičani narod se je pesniku približal.

Dr. Stanko Majcen je kritično premeril pesnikovo pot tudi po tem, kako je »občinstvo« sprejemalo pesnika in se z njegovimi plodovi oplajalo. Ob »Mladih potih« pravi: »V novejši francoski liriki se je bil mladi poet izšolal in obrusil tako, da »Kranjci« niso umeli niti njegovih umetniških namenov, niti besede. Če je lirika izrazit del slovenskega leposlovja in če je najizrazitejši zastopnik te lirike Župančič, potem je Župančič še kaj več: strl je obroč, ki je vanj uklenila liriko šola, razširil je pesem preko vseh veljavnih poetik, poneizmeril nje širino in globokost in si ž njo osvojil vsa obzorja.« S pogojno ukrasno figuro postavlja tu kritik dejstvo le še trdneje. — O pesmih »V zarje Vidove« pa pravi na drugem mestu, da je pesnik najlepšo pesem prihranil za domovino, »najstrožja kritika ga je pripeljala med brate. In odtod drže poti na vse strani.« (DS. 1920.)

V informativni študiji »Svetovna vojska in slovensko slovstvo« je karakteriziral dr. Ivan Pregelj (v »Času« l. 1920) Župančičeve stvaritve iz vojne kot brezdvomno umetnine trajne in klasične vrednosti, »Župančič, sijajen psalmist, prorok rastočega slovenskega nacionalizma iz »molka« v »besedo«, simbolist svojega in slovenskega kova, poosebljen optimizem jugoslovenske močne vere.«

Iz teh očrtnih potez vidimo torej, kako se je naša kritika končno v dvajsetih letih v celoti povzpela do spoznanja pesnika in mu priznala prvo mesto.

V razgled po kritiki o pesnikovi poti in njegovi osebnosti pa padajo tudi težke sence. Tista genljiva »složnost« ob rojstvu naše svobode ni bila pristna, na njej je ležala utrujenost od sužnosti, zato je bila nesposobna za tekmo sil v ustvarjanju. Nihilizem je opojno varljivo prikrival samodopadajenje v lenobi. Na razrušenih temeljih človeka pa je doraščal mladi rod brez mleka in kruha ob gladu in žeji. Naturni egoistični jaz jo je pogнал v tem večji odpor proti vsemu, kar je bilo pred njo in izven nje, v duhovnem in materialnem svetu, in takšna je planila tudi nad umetnost. Sekala in razmetavala je čustva in jih spet lepila v nove čim bolj kričeče disharmonije in spačene figure. Ta val revolucije proti formi, negiranje vsebine, uničevanje snovi, vse to je seglo tudi v naš kulturni svet. Letelo je kamenje v vrhove, na gosto v Župančiča. A on je ostal kremen in je bil jeklo, dobro v življenju kovano. Ob pesnikovi petdesetletnici pa se slišijo kakor opravičilo za ono mladino besede: »Mladina ne more biti »krivična«, je le samosvoja, prepolna sebe. V svojem lastnem svetu je jasnovidna, v tujem svetu slepa, zato ga zanikuje in se proti njemu bori.« (Anton Vodnik, DS. 1928.) Lažje razumljiva, a manj opravičljiva je pa polemika proti Župančiču zaradi njegove dramske pesnitve, tragedije »Veronika Deseniška« (l. 1924.). — Lažje razumljivo je tu nasprotno mišljenje, ker ni vsakemu in vselej dano dojeti pesnikov svet; prav nič pa ni opravičljiva forma in metoda polemike, kamor bi smela imeti dostop samo kritična debata.

Ob petdesetem letu pa je pesnik začuden obstal: hrup množic se je pogнал na njegovo cesto, kakor da se je spozabil narod, ki dotlej kaj takega ni še storil nikoli. Pa je tisti narod brž popravil svojo »zmoto« in preklical zahvalo.

Dva Amerikanca, sorodnik Nace Župančič in Louis Adamič, sta pesnika namreč spomnila na tisti smeh, ki se mu pravi zdravje, in sta mu sprožila ono véliko besedo o slovenskem gledanju.

V Ljubljanskem Zvonu (1932) je spregovoril o tej naši večni slovenski žalosti, ki je pregnala iz naše knjige oni pristni smeh, da smo, kakor pri črni maši ali liberi. »Človek pa ne more živeti brez smeha, narod ne more prebiti brez smeha, književnost brez smeha tava po temi, se bije v ozki, zadušni zagati. Mar nas je teh bore sto let knjižno umetniške kulture tako izmučilo, da bomo proglasili cmeravost za naše značilno svojstvo? Propast zapadnega sveta, spenglerski sodni dan tudi za nas, ki smo komaj zadihali in tako radi poudarjamo, da smo mlad, krepak narod?« In pokazal je na živo nalogo, ki nam jo nalaga ravno svoboda: urediti si svojo pribojevano državo, »najti pravilno in pravično razmerje do Srbov in Hrvatov, do naših narodnih manjšin, do sosedov na severu, zapadu in vzhodu, to je naloga za mlade misleče glave, težka, a vesela, ki te utegne bodriti k smehu, saj ga je

toliko raznih stopenj, da navsezadnje nadomesti tudi solze in srd, ako brez tega ni mogoče.«

Prav malo jih je, ki so javno spregovorili tako pošteno, tako prisrčno, ko je tako redko sejan tak intimen trenutek za razgovor celo med prijatelji. Pa kaj se je zgodilo? Cankar bi rekel, vzdignila se je drhal v svetem hramu našem in navalila nanj, ki je stopil prednje s čistim srcem, pokazal jim, umetnik, svoje srce — in so pljuvali nanj, planili nanj s kamenjem, krepelci in blatom. To je bil trenutek, ki bi ga Cankar v drugič prekel: O domovina, ti si kakor vlačuga: kdor te ljubi, ga zasmehuješ!

Kaj so mu očitali? Potvorili so mu besedo, češ da je poveličeval poamerikanjenega izkoreninjenca Adamiča, ki je 'izgubil svoj materin jezik nekako ponevedoma'. Niso pa hoteli (ali morda res niso mogli?) razumeti tistega velikega vprašanja, na katerega je pesnik s prstom pokazal: na tisto slovensko žalost, zaklenjeno v te sive stene naše tisočletne sužnosti, v kateri smo že kar otopeli za sonce zdravega življenja. Mar ni tako jasna in pa tako resnična beseda, da se bojimo, borimo in koljemo za majhne stvari:

»Za tisti véliki strah pa, ki je šel skozi vsako zavedno slovensko srce, ki je mučil vse naše vélike ljudi, ker niso mogli zapreti oči pred dejstvom, kako se slovenstvo od zunaj kruši, kako se zožuje območje slovenskega jezika, za ta opravičeni strah so privlekli (— oni budni stražarji, ki so v strahu za notranje slovenstvo, t. j. za slovenstvo v prvinah svojega duha —) iz nerazumljivih traktatov tolažbo, češ, da število ni nič, vse da je duh. Kakor da živimo v nekakem mističnem kraljestvu duhov. Toda naš jezik živi na tem in tem tesnem in raskavem materijalnem prostoru, na oglišču in terišču treh, štirih raznih kultur, in tu trpimo kakor opestrniki. Tu poglej, tu pomisli, tu navri! Tam pa, kjer se ni bati, se ne boj. In ne omejuj možnosti, ne oviraj bodočnosti. Kako radi to ubogo slovenstvo utesnjujemo. Vsakdo ga hoče prikrojiti po svoje in mu določiti pravi, pristni slovenski tir. Nekaterim je slovenstvo katolicizem, drugim naprednjaštvo, onemu otožnost, liričnost, in ne vem, kaj še... Pred tisoč leti bi bili rekli, da je bistvo vsakega Slovenca poganstvo in bi mu bili branili v imenu slovenstva vstop v krščanstvo, kar je pomenilo takrat evropsko kulturno enoto. Kakor da je narodnost srednjeveški ceh. V večnem strahu za slovenstvo ga ože in ože in potiskajo na tisto deščico, na kateri sami stoje. Resnično slovenstvo pa živi po svoje in uhaja na vse strani iz umetno postavljenih pregraj. Od nekdanj so tekle vse svetovne struje skozenj in mu puščale svoje sledove. In teko danes in bodo tekle jutri. Slovenstvo reagira na vse te vplive po svoji vitalnosti, jih sprejema ali odbija, si jih prisvaja in asimilira, se z njimi kuži, boleha od njih, a to je življenje.«

Kar se je zgodilo potem, je samo potrdilo, kot neposreden konkretni primer, kako prav je sodil pesnik, ki je imel pač med vsemi največjo pravo, spregovoriti tudi takšno besedo. Izpregovoril pa jo je iz čuta dolž-

nosti, saj je vedel še iz »Pomladnje epistole« batjuški Murnu na Oni Svet, kaj ga čaka, če nam zasniva resnico: da mu razbijemo gosli na glavi.

V časopisju se je vnela polemika kakor za stavo, kdo bo bolj udaril. V samem Lj. Zvonu se je pripravljala ogenj na pesnika. »Tiskovna zadruga« kot založnica je to prepovedala (čeprav je založnici pisal Župančič sam, naj dovolijo objavo nasprotnih člankov), tedanji urednik Fr. Albrecht pa je odstopil, ker je smatral to ravnanje založnice za kršenje pogodbe glede uredniške svobode. Nastala je formalna tako zvana »kriza Lj. Zvona« zaradi izmenjave v uredništvu, z urednikom so se odcepili od Zvona tudi nekateri sotrudniki in ustanovili proti Zvonu novo revijo, »Sodobnost«, nekaj onih v Zvonu namenjenih člankov zoper Župančiča pa so izdali v posebni brošuri »Križa Ljubljanskega Zvona«. Zanimivo je bilo urednikovo spoznanje ob tolikem navalu pričaranih duhov, da jih je bilo treba kar previdno potolažiti: »Sodeč po teh čudnih izlivih neke bolne razdraženosti, bi utegnila imeti Župančičeva kritika slovenske ozkosrčnosti in nestrpnosti vsaj deloma prav.«

Izmed krmarjev v deželo duhov sta skušala Juš Kozak in Božidar Borko naravnati naš čolnič iz slepih strasti proti soncu, a kakor bi olje lilo v ogenj, so strasti razpaljenih pisarjev še bolj zagorele. Trgali so pesniku cvetove iz njegovih pesmi in mu jih z zasmehom metali v obraz. Tako je stal nekoč med množico svojega naroda Kristus, tako so sprejele nahujskane množice svojega Masaryka v boju za Resnico, ga opljuvale in izžvižgale kot narodnega izdajalca, ko jim je hotel potegniti z oči mrežo slepote, in tako so našega Franceta Levstika moralno ubili politični stražarji, da je izkravela njegova duša v blaznosti, in to slepoto je udaril Cankarjev nujni sarkazem.

Pesnik je šel modro preko vsega, naj vpije množica Hozana! ali Križajga! Kajti zanj ni danes, zanj je jutri!

Z njimi se pogovarjam, ki so v jami,
posvétujem se z njimi, ki jih ni še...

Jaz moram sam izbojevati boj:
na desno in na levo vse je mrak.
Ena stopinja le, in vse bo soj:
toda iz hrupa v hrup — to ni korak.

Ob njegovi poti se borimo, ali je vsa naša, ali ni. In vendar vsi čutimo da je. Je! In naša je njena bodočnost!

Kadar bomo očistili svoj dom, pregnali iz src bolno misel, ne bomo več stali ob poti, takrat bo zabučala iz naših duš njegova pesem v zdravje življenja. Z njim pojdemo in vsa zemlja čez ves naš jug bo zakipela v svatovskem veselju.

Pozdravljen! Takrat pojdeš po naši zemlji in ne boš več pil nje bolesti. Takrat bo razklenila školjka v dnu Tvojega srca svoj biser, rojen iz največje bolečine za njo, ki živi v prelesti Tvoje pesmi novo življenje.

SOCIALNI ZAVOD ČEŠKOSLOVAŠKE REPUBLIKE

Socialni zavod (Sociální ústav) Českoslovaške republike je bil ustanovljen kmalu po državnem prevratu pri českoslovaškem ministrstvu za socialno skrbstvo v Pragi z namenom, da bi podpiral delovanje tega ministrstva, poleg tega pa tudi zato, da bi se znanstveno bavil s socialnopolitičnimi vprašanji. V ta namen zbira Socialni zavod socialnopolitično gradivo in proučuje socialne vede, posebno socialnopolitična vprašanja ter širi izsledke socialnih ved.

Socialni zavod je torej predvsem znanstvena ustanova; njegove stroške krije država. Za častne člane Socialnega zavoda morejo biti imenovani samo odlični socialnopolitični delavci, teoretiki ali praktiki, ki niso českoslovaški državljani. Redni ali dopisni člani morejo biti tisti českoslovaški državljani, ki so se izkazali s svojim praktičnim ali teoretičnim socialnopolitičnim delom in so obenem sposobni in voljni, izpolnjevati dolžnosti, ki so združene s članstvom v zavodu. Rednih članov je največ 120, dopisnih ravno toliko. Polovico rednih in dopisnih članov imenuje minister za socialno skrbstvo, polovico pa jih voli predsedstvo zavoda. Člani so dolžni, prijaviti se k sodelovanju v delovnih odborih. Njihova služba je častna.

Socialni zavod je razdelil svoje naloge med tri delovne odbore: odbor za teoretična vprašanja, odbor za delavsko zaščito, socialno zavarovanje in socializacijo ter tehnično-zdravstveni, vzgojni in humanitetni odbor.

Prvi delovni odbor se bavi s sociološkimi in socialnofilozofskimi problemi ter narodnogospodarsko teorijo.

Drugi delovni odbor obravnava vprašanja zakonodaje o delavski zaščiti, dalje vprašanja, tičeča se strokovnih organizacij službojemnikov vseh vrst, stavke in izprtja, mezdnó in delovno sodstvo, kolektivne pogodbe, brezposelnost, posredovanje dela, izseljeništvó, dalje pa socialno zavarovanje v celoti, kakor tudi po njegovih posameznih panogah, združništvo, udeležbo na upravi in dobičku podjetij in končno vprašanja notranje poljedelske kolonizacije.

Tretji delovni odbor proučuje vprašanja organizacije dela vobče (predvsem s pomočjo psihotehnike), vprašanja zaščitne tehnike, socialnega zdravstva, dalje evgenska stremjenja, stanovanjsko preskrbo in stanovanjsko reformo, skrbstvo za matere, otroke ter mladino ter za vojne invalide; obravnava vprašanja javne oskrbe ter dobredelnih ustanov vsake vrste; končno proučuje probleme samoizobrazbe delavcev in nameščencev, njihova umetniška stremjenja ter rodbinsko življenje.

Sredstva, s katerimi razpolaga Socialni zavod pri svojem delovanju, so predvsem sledeča: knjižnica in čitalnica strokovnih knjig in časopisov pri ministrstvu za socialno skrbstvo; bibliografija sociološkega in socialnopolitičnega slovstva; socialnopolitični arhiv in socialnopolitični muzej; socialnosta-tistična raziskovanja, ankete in podobno; delovni sestanki članov, znanstveni razgovori in predavanja ter zborovanja; poročila zavoda, strokovni spisi, letaki, razstave; javni natečaji z nagradami; študijska potovanja in izleti ter stiki s tujimi socialnimi zavodi in strokovnjaki; strokovna mnenja, pobude, nasveti in informacije socialnopolitičnim delavcem, korporacijam in uradom.

Svoje poslanstvo, proučevati socialne znanosti in širiti njihove izsledke, skuša Socialni zavod vršiti tudi z obsežno predavateljsko delavnostjo. Od je-seni do poletnih mesecev prireja v ta namen številne sestanke s poročili o aktualnih vprašanjih, ki jih je treba motriti s socialnopolitičnega stališča. Pri tem delu posveča posebno važnim problemom mnogokrat cikle predavanj, tudi z diskusijskimi večeri, tako na primer o priliki ureditve češkoslovaškega socialnega zavarovanja, o priliki davčne reforme, pri reševanju vprašanj zdravniške oskrbe v socialnem zavarovanju itd. V zadnjem času se je vršila vrsta predavanj o sodobnih problemih socialnega zavarovanja, kjer so šte-vilni strokovnjaki pojasnjevali sedanje stanje in potrebe češkoslovaškega socialnega zavarovanja, tako da se bodo njihove pripombe gotovo upoštevale pri nameravani novelizaciji skoraj vseh panog našega socialnega zavarovan-ja. Tudi zunanji gostje posetijo često Prago z namenom, da bi v zavodu predavali o kakem aktualnem socialnopolitičnem vprašanju. Tako je v zad-njem času predaval o razvoju socialnega zavarovanja v Franciji in o nje-govem sedanjem stanju J. Ferdinand Dreyfus, generalni ravnatelj fran-coskega socialnega zavarovanja v pariškem ministrstvu za delo. Ravno sedaj prireja Socialni zavod serijo predavanj, v katerih se bavijo predavatelji z analizo in rešitvijo mezdnih vprašanj z ozirom na socialne in gospodarske razmere službojemnikov različnih delovnih skupin.

Socialni zavod vrši — od leta 1923 dalje — tudi samostojno izdajateljsko delo. Izdaja namreč spise, ki naj bi poučevali o važnih in aktualnih nalogah ter o doseženih uspehih na področju socialne politike (na primer o socialnem zavarovanju, o delovanju inšpektorjev dela, o zakonski ureditvi delovnih pogojev domačih delavcev, o uspehih zakonov, o stavbenem gibanju, o de-lovnem času, o davčni reformi, o zdravniški oskrbi, o socialnem zavarovanju, o populacijskih vprašanjih itd.). Poleg tega ugotavljajo spisi zavoda socialna dejstva pri nas (na primer delo po kolektivnih pogodbah, pregled povprečnih mezd delavcev, izseljevanje iz Češkoslovaške republike, posebna vprašanja domačega dela, višino mezd v republiki v primeri s tujino, brezposelnost, stanovanjsko politiko, racionalizacijo itd.). Poleg tega je izdal zavod tudi dela, ki naj bi služila kot priročnik tistim, ki se bavijo z delovnim pravom. Nadaljnje izdaje zavoda naj bi informirale javnost o stanju in o napredku

socialne politike v inozemstvu (na primer o socialnopolitični zakonodaji v Jugoslaviji, o angleškem pokretu za udeležbo delavcev na dobičku in upravi podjetij) in končno spise, ki naj bi poučili inozemstvo o češkoslovaški socialnopolitični zakonodaji in o delovanju socialne uprave pri nas (*Politique et prevoyance sociales en Tchechoslovaquie; Les assurances maladies, invalidité et vieillesse des salaires*). Doslej je zavod izdal 71 publikacij. Izmed zadnjih naj omenim spis dr. ing. Boh. Glosa »Delo in mezde žen«, v katerem obravnava problem ženskih mezd v Češkoslovaški in inozemstvu. O priliki praškega zasedanja upravnega odbora Mednarodnega urada dela v oktobru 1937 je izdal zavod spis dr. Josipa Kotke »Socialna politika v Češkoslovaški«, ki nudi informativen pregled socialnopolitične zakonodaje republike. Zadnja publikacija zavoda, namreč »Sodobni problemi socialnega zavarovanja«, obsega zbirko predavanj iz cikla, o katerem sem zgoraj pisal. Uradni organ ministrstva za socialno skrbstvo, »Socialna revija« (*»Sociální revue«*) objavlja redno poročila o delovanju Socialnega zavoda in tudi sicer podpira njegovo delovanje. Člani zavoda sprejemajo to revijo in zavodove publikacije brezplačno.

Članom Socialnega zavoda je na razpolago bogata knjižnica ministrstva za socialno skrbstvo s čitalnico revij in strokovnih časopisov. Poleg tega podpira Socialni zavod strokovna dela na področju socialnih znanosti tudi s tem, da neposredno podpira in pospešuje študij, posredno pa na ta način, da lajša ustvaritev in izboljšanje pripomočkov za znanstveno delo. To dela s študijskimi podporami in natečaji za znanstvena dela, s tem da ustanavlja fonde (na primer Gruberov fond). Pisarna Socialnega zavoda pribavlja svojim članom potrebno študijsko gradivo, tudi iz inozemstva. Komisija Socialnega zavoda pripravlja študij nekaterih specialnih vprašanj; tako je na primer komisija za socialno tehniko izdelala v zadnjem času gradivo o socialnih posledicah mehanizacije, zgodovinska komisija vrši za zavod naloge na področju socialne zgodovine itd. Socialni zavod prireja tudi številna predavanja v radiu, kjer poučuje javnost o aktualnih vprašanjih s področja socialne politike in socialnega zavarovanja. Socialni zavod sodeluje tudi s sorodnimi inozemskimi ustanovami, posebno z Mednarodnim uradom dela v Ženevi. Udeležuje se raznih mednarodnih kongresov, sodeluje v številnih mednarodnih publikacijah, doma pa sodeluje tesno z Masarykovim sociološkim društvom.

Ni mogoče na kratko naštetii vsega, kar je Socialni zavod Češkoslovaške republike storil in še dela za napredek in izpopolnitev socialnih ved doma in v inozemstvu. Tudi ni tu mesto za to, da bi se spominjal onih, ki so sodelovali in še sodelujejo pri tem, da zavod tako uspešno izpolnjuje svojo nalogo. Navzlic temu pa ne morem opustiti, da ne bi omenil vsaj prvega predsednika Socialnega zavoda univ. prof. dr. Josipa Gruberja, odličnega narodnega gospodarja in socialnega politika, dalje pok. predsednika dr. Wintra, social-

nega politika svetovnega slovesa. Njim se častno pridružuje sedanji predsednik Socialnega zavoda univ. prof. dr. Emil Schönbaum, soustvaritelj češkoslovaškega socialnega zavarovanja, v vseh evropskih državah priznani strokovnjak, ki je uspešno sodeloval tudi pri ureditvi socialnega zavarovanja v inozemstvu.

DR. ING. ČRTOMIR NAGODE:

REFORMA ŽELEZNIŠKE TARIFE IN IZHOD SLOVENIJE NA MORJE

Zaradi značaja in šibkosti naravnih bogastev ter primeroma močne naseljenosti sloni gospodarstvo dravske banovine predvsem na predelavi in posredovanju gospodarskih dobrin. V večji meri nego druge pokrajine smo zato odvisni od priključka k večjim carinsko omejenim enotam s primitivnejšim gospodarstvom in od cenejših prevoznih možnosti na prometnih omrežjih, razpredenih v teh področjih.

Tarifne ugodnosti celi vrsti naših prometnih tokov so upravičene in nujne še iz nekaterih posebnih razlogov. Življenjskega pomena za Slovenijo je, kako usmeriti njeno po povprečni civilizacijski stopnji in izobraženosti v državi še danes najvišje stoječe prebivalstvo k čim uspešnejšemu predelavanju surovin, torej k neagrarnim panogam pridobivanja. To stremljenje je v skladu z osnovno tendenco državne gospodarske politike, ki stremi po osamosvojitvi. Našim proizvodom obrti in industrije, ki se šele uveljavljajo, je treba s tarifnimi ugodnostmi omogočiti premoč na tuzemskih trgih in sicer s posebnimi tarifnimi stavki za določene tovore in relacije. Nadaljnji razlog, ki opravičuje zahtevo po posebnih prednostih, je dejstvo, da smo po prevratu prevzeli železniški torzo, ki ga funkcionalno še danes nismo prilagodili potrebam lokalnega gospodarstva. V smeri druge glavne trgovinske smeri banovine, namreč na morje, železnica kot izhod nanj, še ni izgrajena. Če skupnost do danes ni spoznala svoje lastne koristi, da dovrši kratek 40 km spoj, je povsem naravno in pravilno, da naše lokalno gospodarstvo brezpogojno zahteva in tudi ima izredne tarifne ugodnosti za svojo prekomorsko trgovino.

Tako »kronično« reševanje vprašanja zveze na morje vzbuja v širokih plasteh ljudstva občutek zapostavljanja in zato nerazpoloženje, dasi gre v bistvu le za slabo upravljanje sredstev državnih železnic, ki temelji na pomanjkanju smotrne javnogospodarske kalkulacije.

V obliki indeksa nekaterih prevoznin hočem predočiti pomen gradnje zvez Črnomelj - Vrbovsko in Št. Janž - Sevnica in sicer v luči predloga nove tarife, ki naj se uveljavi s 1. aprilom 1938. Izrečno poudarjam, da se omeju-

jem v tem članku edino na to področje ter puščam ob strani razpravljanje o vplivu povišanja lokalne tarife za srednje razdalje, znižanja tarif za male razdalje, ki naj bi izključila konkurenco avtomobila, o novi klasifikaciji blaga, o uvedbi 15 tonskih stavkov itd.

Temeljna naloga tehniško-gospodarske organizacije zveze Slovenije na morje (Sušak, ev. Split) je, vzdrževati naši prekomorski trgovini pot po relativno konkurenčnih prevozninah v primerjavi z italijanskimi lukami in po absolutno tistih tarifah, ki ne ogražajo količine oddajnih množin in oddajnih področij naših proizvodov.

Za kalkulacijo cene blaga (cene proizvodnje, cena prevoza) — ob suponi-rani dobri in disciplinirani organizaciji trgovine, od katere smo zlasti v lesni stroki še daleč — bi ne imeli na skrajšanih prevoznih potih tudi višji tarifni stavki slabšega uspeha kot nizke vozarine preko sedanje dolge kilometraže. S podjetniškega stališča železnic kot drugega interesenta je vprašanje, ali ni letno kritje stroškov dragega obrata po velikih ovinkih težje breme nego anuitete, ki so potrebne za skrajšanja v rentabilitetnih kalkulacijah (Prim. »K vprašanju prioritete...« Tehnika in gospodarstvo, 1. II. str. 49).

V teh alternativah se je do nedavnega časa ravno v vprašanih zvez na Jadran prometna politika izogibala investicij. Da pa se ni zadržala prekomorska trgovina in se je varoval pravilni režim ugodnosti za promet preko naših luk in ladij, je šla železniška uprava v luški tarifi iz l. 1929. tako daleč, da je močno znižala luško tarifo nasproti lokalni in so se razdalje slovenskih postaj do Sušaka - Bakra in Splita - Šibenika izenačile. Tak »cenen« prevoz zadovoljuje izvozne in uvozne interesente res do neke mere (čas!); vendar pa skupnost kljub temu plačuje celotne dejanske stroške za take »zastonjske« kilometre; izogniti se jim more edino s premišljenimi investicijami v železniške spoje in luške naprave.

Vsaka izumetničena tarifna politika je v načelu nezdrava in za daljšo dobo nevzdržna. Trgovina, ki na njej sloni, je v negotovosti, ker jo vsak čas ogražajo reforme, ki bi stremele po racionalnejši eksploataciji prog in voznega parka. Edino smotrne investicije lahko ustvarijo solidno izboljšanje trajnega značaja.

Zdrav temelj naši jadranski prometni politiki bodo ustvarile le izgradnja naše zapadne zveze, unske proge ozkotirnega sistema ter luških naprav na primernih točkah obale (Prim. »Naši izhodi...« Tehnika in gospodarstvo, 1. I., str. 49).

Generalna direkcija državnih železnic se je odločila sedaj, ko je kriza v glavnem premagana in promet raste, za dalekosežne tarifne reforme. Iz njene utemeljitve predloga izhaja, da povišanje voznin iz avgusta 1934 ni zadoščalo za to, da bi se uvedlo normalno gospodarstvo in krile potrebne

tekoče investicije, ki so se morale sedaj odlagati. Utemeljitev izrečno trdi, da mora železnica sedaj skrbeti za sebe, potem ko se je v krizi ozirala zgolj na splošno gospodarstvo. Cilj te reforme je, vzdržati sedanje vozarinske dohodke ter tehnično poenostaviti sedanji tarifni sistem.

Ena med bistvenimi novostmi predloga je izprememba režima luških vozarin.

Nova tarifa hoče znižati vozarine na kratke razdalje ter uvaja na razdalje nad 400 km namesto dosedanje linearno rastoče vozarine vozarino po padajoči progresiji. S tem povzročeno zmanjšanje dohodkov krije načrt z zvišanjem prevoznine na srednje razdalje, to je ravno na razdaljah, ki prihajajo v poštev tudi za naš luški promet. Generalna direkcija ugotavlja, da je razpon med lokalnimi in luškimi vozarinami prevelik. Ker znaša po dosedanji tarifi razlika 13 do 40%, ga zmanjša novi predlog na 10 do 25%. Tako absolutno podraženje lokalne tarife in še relativno povišanje nanje navezane luške vozarine že grozi (po opozorilu Zveze industrijcev v Ljubljani) z nevarnostjo, da se odkloni prometni tok na Trst in Reko.

Če vztraja železniška uprava na povišanju luških tarif, jo k temu upravičuje težnja po večji prilagoditvi vozarin dejanskim prevoznim stroškom. V konkretnem primeru zveze Slovenije na Sušak pa se mora s primernimi investicijami za skrajšanje voznih poti preprečiti dušenje slovenske prekomorske trgovine pod previsokimi prevoznimi stroški.

V sledečem navajam za splošno informacijo vse glavne kilometraže in nekaj podatkov za precenitev vpliva, ki ga imajo na vozarine skrajšanja preko novih zvez Sevnica - Št. Janž in Črnomelj - Vrbovsko (Prim. »Vplivna območja...«, Tehnika in gospodarstvo, 1. II. str. 133).

Pri računanju finančnih učinkov naletimo takoj na težave. Kljub petnajstletni propagandi za zvezo Slovenije z morjem do danes namreč še nismo niti določili niti analizirali vrste in množine, kakor tudi ne razvoja mero-dajnih tovorov našega uvoza in izvoza preko morja. V takih razmerah je seveda smotrno zastopanje interesov dravske banovine v tarifni politiki nemogoče. Uspe sicer pogosto doseči za posamezne tovore velike ugodnosti, vendar to še ni tarifna, najmanj pa smotrna gospodarska politika.

Ker torej nimamo monografičnih študij, vzemimo kot »merodajni tovor« (ne upoštevamo poljedelskih in živinorejskih proizvodov) nekatere onih predmetov, ki jih dravska banovina že izvažata ali uvažata ali bi jih utegnili izvažati in uvažati preko jadranskih luk. Izbral sem surovine in proizvode po posameznih industrijskih strokah, razvitih po vsem področju dravske banovine. Na ta način bomo v tabelarični indeks prevoznin zajeli prometno geografsko, kar se da enakomerno, vse ozemlje banovine. Po analogijah bo mogoče preceniti tudi prevozne stroške za ono blago, ki ga vsled pomanjkanja dokumentacije nisem mogel obdelati.

Proučene so: lesna industrija (rezan, tesan in gorilni les, testoni in tavoleti), železna industrija (deli železnih konstrukcij, fasonirano železo, kuhinjska emajlirana posoda), papirna industrija (papir za pisanje, časopisni papir, lepenka), gradbeni material (zidna opeka), kemična industrija (kalcijev karbid), usnjarska industrija (ekstrakti), rudarstvo (rjavi premog, pirit) pijače (mineralne vode, pivo).

Poleg »merodajnega tovara« so važne za presojio tarifnih izprememb tudi merodajne transportne razdalje. Tu ločimo, kakor znano, razdalje za tovore, ki iz razsežnih ploskev ali pa krajevno koncentrirano pritekajo na železniško omrežje. (»Naši izhodi...«, Tehnika in gospodarstvo, I. I., str. 49). Od prvonavedenih je poleg poljedelskih proizvodov za nas najvažnejši les. Težišča njegove produkcije so Gorenjska, Kras s Kočevsko, Gorjanci s prehodom v Rog ter Pohorje. Ako vzamemo za vsako teh ozemelj najjačje nakladalne postaje (»K izgradbi longitudinal...«, Tehnika in gospodarstvo, I. II., str. 228) in računamo tarifne razdalje težišča pokrajinskih skupin nakladalnih postaj do Sušaka pred in po dograditvi spojev Sevnica - Št. Janž in Črnomelj - Vrbovsko, dobimo sledeče podatke:

Gorenjska	-	Sušak	pred zgrad. 378 km, po zgrad. 294 km, skrajšanje za 22%
Kras in Kočevje	„	„	pred zgrad. 370 km, po zgrad. 286 km, skrajšanje za 23%
Gorjanci, Rog	„	„	pred zgrad. 246 km, po zgrad. 162 km, skrajšanje za 34%
Pohorje	„	„	pred zgrad. 398 km, po zgrad. 342 km, skrajšanje za 14%

Glede onih izvoznih proizvodov, ki pritekajo koncentrirano v eni ali nekaterih postajah na železniško omrežje, navajam:

Ljubljana	339 : 255 km, 27%	Trbovlje	318 : 262 km, 17%
Jesenice	404 : 320 km, 20%	Laško	320 : 264 km, 17%
Tržič	386 : 302 km, 22%	Hrastnik	313 : 257 km, 18%
Kranj	368 : 284 km, 23%	Velenje	368 : 312 km, 14%
Kamnik	363 : 280 km, 23%	G. Radgona	409 : 353 km, 13%
Domžale	354 : 270 km, 23%	M Sobota	403 : 347 km, 13%
Medvode	352 : 268 km, 24%	Dravograd	412 : 356 km, 13%
Litija	338 : 282 km, 16%	Pragersko	379 : 323 km, 15%
Novo mesto	272 : 188 km, 30%	Sevnica	289 : 233 km, 20%
Vrhnika	360 : 276 km, 23%	Rog. Slatina	370 : 214 km, 15%
Kočevje	372 : 288 km, 22%	Ruše	411 : 355 km, 13%
Maribor	397 : 341 km, 15%	Ljutomer	386 : 330 km, 14%
Celje	330 : 274 km, 17%		

Med navedenimi postajami so upoštewane tiste, katerim pripadajoče naselbine so v letih 1880 do 1931 napredovale po številu prebivalstva za več od 100%, dalje nekatere izmed onih, ki so narasle za 51—100%. Poleg razvite industrije, obrti in trgovine utemeljuje važnost ostalih posebna prometna lega. Vse v tabeli navedene občine, oz. okoliši imajo nad 200 prebivalcev na km² (A. Melik: Slovenija, I. zv. 2, str. 630 in 638).

Transportne razdalje so določene po razdaljniku iz luške tarife z dne 1. marca 1929. Skrajšanja preko novih zvez so določena na podlagi gradbenih dolžin prog Sevnica - Šent Janž in Črnomelj - Vrbovsko. Dasi vsled tega tarifne razdalje niso absolutno točne, vendar ta račun za naš namen popolnoma zadošča (»Vpliv območja...«, Tehnika in gospodarstvo, l. II., str. 133).

Na podlagi lokalne tarife, posebnih tarif »od postaj« ter izvozne tarife, ob uporabi luških stavkov z dne 15. avg. 1934 (brez aneksov, ki jih generalna direkcija za reformni predlog še ni izdelala) ter predloga nove tarife, ki naj se uveljavi s 1. aprilom 1938, sem sestavil sledečo primerjavo prevoznin v obliki indeksa za tovore 10 t od postaje do Sušaka. Osnova primerjave je sedaj veljavna tarifa (1), drugo število pomeni prevoznino po novem predlogu in obstoječih železniških zvezah, tretja pa prevoznino po novi predlagani tarifi, a preko dograjenih spojev Sevnica - Šent Janž in Črnomelj - Vrbovsko.

Rezan les	Gorenjska	1	: 1.4	: 1.1
	Kras	1	: 1.5	: 1.1
	Gorjanci	1	: 1.3	: 1
	Pohorje	1	: 1.4	: 1.2
Tesan les	Gorenjska	1	: 1.4	: 1.1
	Kras	1	: 1.4	: 1.1
	Gorjanci	1	: 1.3	: 1
	Pohorje	1	: 1.2	: 1.2
Gorilni les	Gorenjska	1	: 1.1	: 0.9
	Kras	1	: 1.1	: 0.9
	Gorjanci	1	: 1.1	: 0.8
	Pohorje	1	: 1.1	: 1
Testoni in tavoleti	Gorenjska	1	: 1.4	: 1.1
	Kras	1	: 1.4	: 1.1
	Gorjanci	1	: 1.3	: 1
	Pohorje	1	: 1.4	: 1.2
Deli železnih konstrukcij, Maribor		1	: 1.5	: 1.3
Fasonirano železo, Jesenice		1	: 1.4	: 1.1
Emajlirana posoda, Celje		1	: 1.7	: 1.4
Pisni papir, Medvode		1	: 1.4	: 1.2
Časopisni papir, Medvode		1	: 1.3	: 1.1
Lepenka, Domžale		1	: 1.3	: 1
Opeka, G. Radgona		1	: 1	: 0.9
Kalcijev karbid, Ruše		1	: 1.8	: 1.6
Ekstrakti, Sevnica		1	: 1.3	: 1.1
Rjavi premog, Trbovlje		1	: 1.3	: 1.1
Pirit, Celje		1	: 0.7	: 0.6
Mineralna voda, Rogaška Slatina		1	: 1.1	: 0.9
Pivo, Ljubljana		1	: 1.6	: 1.2

Prednja tabela je sestavljena, kakor že omenjeno, na temelju dokaj pomanjkljivega materiala, ki mi je bil na razpolago. Postavke so za razne razdalje linearno interpolirane ter se nisem mogel ozirati na vse specialne tarife, ker »Aneks« še ni bil za novi predlog izdelan.

Že tako okrnjeno gradivo informativnega značaja pa bolj v celoti kot podrobnosti kaže, da je pri uveljavljajoči se tarifni politiki naših državnih železnic postala izgradnja spojev Sevnica - Št. Janž in Črnomelj - Vrbovsko v priostreni obliki nujna. Ako je ugodno tarifiranje do danes še varovalo interese prekomorske trgovine iz dravske banovine, grozi sedaj postati dolga kilometraža usodna. Povišanja bi bila — seveda le do prave meje — znosna, če bi se predhodno izgradile železnice, na katere že toliko časa čakamo.

O B Z O R N I K

Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani

Dne 11. decembra 1937. se je vršil v Ljubljani ustanovni občni zbor društva »Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani«. O tem pomembnem kulturnem društvu povzemamo iz poročila, danega javnosti.

Zbora so se udeležili vsi pravi člani, ki jih je sedem, kakor to določajo pravila, in sicer za prvi razred štirje (gg. univ. prof. Aleš Ušeničnik, Rajko Nachtigal, Fran Kidrič in Milko Kos), za ostale tri razrede pa po en član-organizator (gg. univ. prof. Gregor Krek in Rihard Zupančič ter pesnik Oton Zupančič). Na čelu akademije ostane začasno, do izvolitve novih članov in do volitve prvega predsednika, kot starostni predsednik g. Aleš Ušeničnik.

O ustroju Akademije poroča uradno obvestilo, da ima štiri razrede, ki obsegajo znanosti in umetnosti v tem-le redu; prvi razred filozofijo, filologijo in zgodovino; drugi razred pravne, sociološke, gospodarske vede; tretji razred matematične, tehnične, prirodoslovne in medicinske znanosti; četrti razred je umetniški (leposlovje), glasba, slikarstvo, likovna umetnost, arhitektura). Člani akademije so ali redni (največ jih more biti 30), ali dopisni (naj-

več 60) ali pa častni. Za izvolitev je potrebna najstrožja znanstvena ali umetniška presoja, ki mora izkazati samostojnost ustvarjanja. Delo akademije se publicira v posebnih izdanjih, kjer so sorodne stroke združene pod skupnimi in enotnimi naslovi. Akademiji načeljuje predsednik, ki ga namestuje glavni sekretar; oba sta izvoljena za dobo treh let; posamezne razrede pa vodijo razredni sekretarji, ki se volijo vsako leto. Ti funkcionarji skupaj tvorijo predsedstvo akademije. Ob zaključku vsakega poslovnega leta se vrši svečan javen zbor akademije s poročilom o delovanju akademije v preteklem letu, s sprejemom novih članov in s predavanjem o novih aktualnih znanstvenih (umetniških) problemih.

Akademija si postavlja po tem poročilu namen, da hoče zdaj združiti v osrednjo organizacijo s trdnim delovnim načrtom posamezna že doslej delujoča strogo znanstvena društva, da tako v skupnem delu zbere vsa naša raztresena znanstvena prizadevanja in da se more lotiti velikih znanstvenih nalog, ki jih more samo s kolektivnim delom pričeti in izvršiti. Njena prva skrb bo, da častno reprezentira našo znanost in umetnost tudi v mednarodni kulturni tekmi in da s tem dviga narodno čast naše države.

Vizije miru in vojne

Ob prehodu iz starega leta v novo sporočajo državniki svoje misli svetu v posebnih poslanicah in v njih po svoje nakazujejo probleme, ki se postavljajo v nastopajočem letu v rešitev. Lani so bile take poslanice nekoliko bolj pesimistične kakor letos, kakor da bi pomenil nastop novega leta pomemben preokret v mednarodnem razvoju.

Kaj se je takega zgodilo, da je moglo opravičiti večji optimizem onih, ki so jim ozadja dogodkov bolj neposredno znana kakor nam, ki jih zasledujemo nekako iz daljave? Mislim, da nič posebnega: Evropa, ki si domišlja, da ima vozil svetovnih razpletov še vedno sama v svojih rokah, se je spet enkrat izognila vojni... In če pravim spet, pravim zato, ker se po svetovni vojni ni to prvič zgodilo. Pa se gotovo ni niti zadnjič, kajti temnih oblakov je tudi v Evropi še vedno dovolj in pripode se lahko k nam še od drugod (Daljni vzhod ni tako daleč od nas, da bi nam ne mogel kdaj postati — bližji!)...

Kakor so interesi evropskih velesil že daleč presegle ozki evropski okvir, v katerem je v igri kvečemu le še njihov prestiž z vsemi umestnimi in neumestnimi atributi ter verjetnimi in neverjetnimi posledicami, tako je dejansko tudi interesni radij drugih svetovnih velesil že zdavna prešel meje lastnega kontinenta. Japonska je na primer trenutno angažirana predvsem na Kitajskem, kamor je najprej usmerila svojo ekspanzijo, toda že sedaj se zaradi nje ne razburjajo le »bele« velesile v Evropi, ki imajo na vzhodu svoje posebne interese, temveč tudi že tretji kontinent — Avstralija, pa četrti — Amerika, da o morebitnih nadaljnjih posledicah novih faz japonske ekspanzije na Daljnem vzhodu glede teh in morda še petega kontinenta — Afrike — za sedaj še ne govorim.

V nasprotnem smislu velja isto tudi za Zedinjene države Severne Amerike, ki so še do včeraj smatrale svojo politiko popolne nevtralnosti za edino pravilno, ki pa se danes, zlasti po znanih incidentih na reki Jangce, že nekoliko pomišljajo vztrajati v izolaciji

in ki se morda že jutri utegnejo celo popolnoma premisliti in »intervenerati« v tem ali onem večjem mednarodnem sporu, v katerem bi bili prizadeti tudi njihovi interesi. In kdo more končno o Rusiji reči, da se njena politika tiče samo Azije ali samo Evrope? Razširjene interesnih sfer velesil, ki danes tako rekoč že zajemajo vso zemeljsko oblo in se medsebojno križajo in prepletajo v vseh svetovnih predelih, ima seveda za posledico vedno večjo medsebojno povezanost mednarodnih dogodkov, njih čedalje hujšo kompliciranost in povečano občutljivost vseh napram vsemu.

Evropa bi bila nedvomno srečna, ako bi se mogla v bodoče zares izogniti sleherni novi vojni nevarnosti, toda tako velikemu optimizmu se v dobi splošne »totalitarne« psihoze, v dobi brezmejnih imperializmov in ekspanzij na vse strani pa vojn brez vojnih napovedi še ne more predajati. Njena rešitev bi bila samo v po vojni zasanjani »kolektivni varnosti«, ki pa je danes še celo zanjo samo — ideal... In vendar ni bila beseda o potrebi zares kolektivnega miru še nikdar tako mogočna stvarnost kakor je danes — v dobi vsesplošne negotovosti, v dobi vsesplošnega rušenja mednarodnih načel, v dobi vsesplošnih priprav na silno, vse uničujočo »totalitarno vojno«, o kateri so že pisala in pišejo peresa resnih in zamišljenih vojaških strokovnjakov! Vsi se zavedajo te grobe stvarnosti, saj kar tekmujejo med seboj, kdo bo vodil »realnejšo« mednarodno politiko, a zdi se pri tem ko da se manj boje nevarnosti samih kakor sredstev za njih preprečenje...

In tako se tudi mala »realna« Evropa izgublja sredi nastajajočega mednarodnega kaosa v »dolgoročnih« pripravah na strahotno totalitarno nevarnost in »kratkoročnih« akcijah za mir. S skrbjo za ohranitev miru v Evropi se danes dopušča in povrh opravičuje vse: rušenje ženevske ustanove, vojne brez vojne napovedi, teptanje mednarodnih pogodb, črtanje držav z zemeljskega površja, »miroljubni« napadi na levo in desno, nevmešavanje v vmešavanje drugih itd., kakor da bi v vseh takih in podobnih akcijah (kdo

ve, kakšne paradokse nam še prinese bližnja bodočnost) ne bil že — začetek konca!

Evropa se zaveda nevarnosti in se boji, toda ne boji se nevarnosti same, saj je že marsikaj hudega doživela, boji se le — sredstev, s katerimi bi hudo lahko preprečila. Zato je vsa njena miroljubna politika iz strahu le »kratkoročna« in sama sebi namen: Samo, da pri nas ne počí in — pereat mundus!... Tako si je tudi v sedanjem kaotičnem mednarodnem razvoju še vedno mogoče razložiti pogumni optimizem mnogih evropskih državnikov, ki so trdno prepričani, »da je glavna nevarnost že za nami« in da bo to leto »boljše« kakor so bila pravkar minula, ko je vojni zubelj že dvakrat (vsaj dvakrat!) zajemal Evropo: sredi abesinske afere, ko je Anglija začela zbirati svojo mornarico v Sredozemlju, pa sredi španske državljanske vojne, ko so v istih vodah »neznane« podmornice potapljale ladje velesil.

Obakrat se je Evropa znašla in posegla vmes: prvič s sporazumom sredozemskih držav (ki se mu je tedaj pridružila tudi Jugoslavija) in drugič z nyonskim sporazumom. Obakrat je ta moment zadostoval; Evropa se je oddahnila; vojna nevarnost je šla mimo — »mir« je bil rešen. Seveda pa so ostali nerešeni — problemi, ki jih je vojna nevarnost v prvem in drugem primeru postavila. To kakopak ni važno, kajti Evropa, ki ji gre le še za golo »stvarnost«, ne prenese več filozofije...

Med naznačenima nevarnostima so se spet enkrat zbrali temni oblaki tudi nad Renom (vkorakanje nemških čet v razoroženo Porenje). »Realna« Evropa je šla mimo tega z jecljajočo deklamacijo o »dolžnostih spoštovanja podpisanih pogodb«, namesto aplavza pa je žela — zahtevo po vrnitvi kolonij. Nerešenim problemom izza vseh prejšnjih povojnih dni se je pridružil spet nov problem, kakor se bodo temu nedvomno še drugi...

Japonsko-kitajska vojna na Daljnem vzhodu, ki se bolj in bolj razvija v enega najhujših mednarodnih problemov, je načela nova vprašanja, ki so seveda

spet ostala nerešena. Dve evropski velesilili, ki sta se med tem medsebojno že povezali na »novi osi evropske politike«, sta se moralno in politično naslonili na Japonsko v trojni protikomunistični zvezi, ki je znatno razširila področje stikov in križišč interesnih sfer posameznih velesil. Akcijski radij osi Rim—Berlin se je podaljšal do Daljnega vzhoda, država vzhajajočega solnca, ki je pred kratkim po nekem svojem visokem državniku napovedala boj beli rasi, pa je našla kar dvoje oporišč v Evropi.

Roosevelt se je zdramil in spregovoril svoja znana govora proti mednarodnemu nasilju — govoril je iz srca 90% človeštva, kakor je sam dejal. Amerika se je začela oboroževati, Anglija je svoje oborožitev pospešila, Rusija se je spomnila, da bi bila tudi njej potrebna mornarica... Tekma velesil je končno našla svoje svetovno področje, v katerega vodijo pota z vseh kontinentov, tudi iz — Evrope. Mednarodni problemi naraščajo in se bolj in bolj kopičijo, vera v uspešnost sredstev za njih rešitev pa pojema, dasi se Društvo narodov prav ta mesec sestane na svojem »jubilejnem« (100.) zasedanju ob mirnem Lemanskem jezeru v Švici...

Evropi, »središču sveta«, ni mar več za svet. »Realna« politika ji ne dopušča več daljnovidne razgledanosti, ona se bori samo že za »svoj« mir, kakor berač za svoj vsakdanji kruh, iz dneva v dan. Ta »njen« mir pa je spet samo mir njenih 35 držav in državic, njenih sestavnih delov, katerih vsaka naravnost tekmuje, kako bi kar najbolj uspešno in »realno« zavarovala »svoj posebni mir«. In v tej razkosani Evropi, o kateri so mnogi zapisali in dejali, da bi spopal v slehernem njenem kotičku pomenil že splošno vojno, prav v tej Evropi nastaja v zadnjem času nov problem: Društvo narodov, ki je bilo ustvarjeno zato, da reši mir sveta, postaja po izstopu nekaterih velesil iz njega — sovražnik evropskega miru številka ena! Ta šepet prenašajo danes v Ženevo države s severa, vzhoda in jugovzhoda, ker se boje, da ne bi ženevska ustanova — v dobi »ideoloških«

nasprotij, v katero je na papirju zašel mednarodni razvoj — postala »ideološki« blok številka ena proti »ideološki« bloku številka dva...

Mir in vojna — dve ideološki nasprotji, tudi v Evropi in ne le na Daljnem vzhodu!

V skrbi za mir išče Evropa »reform« miru... Ne več na konferencah in širših mednarodnih sestankih, temveč samo še v »neposrednih« stikih. S temi je danes Evropa tako preprežena, da si često niti v zunanjih ministrstvih ne niso več prav na jasnem, kakšni so odnosi več evropskih držav. Rušijo se stara prijateljstva, ne da bi se sklepala nova, sklepajo se nova, ne da bi se rušila stara; nastajajo novi režimi, ne da bi se spreminjala »tradicionalna« zunanja politika, spreminja se zunanja politika, ne da bi se spreminjali režimi; poudarja se navezanost na to ali ono državo, odklanja pa navezanost na njeno splošno politiko... Vse to se vrši v izredno naglem tempu. Menjavajo se diplomatski obiski in državniki potujejo z oljkovo vejico iz prestolnice v prestolnico, golobu miru pa še vedno ni nikjer obstanka: Španija se še ni pomirila, v Sredozemlju se »gentlemen's agreement« ni obnesel, v Podonavju se noben načrt (izmed tako številnih!) ni še uresničil, v zapadni Evropi še vedno negotovost...

Med tem pa... se je spremenil režim v Egiptu, kjer je mladi kralj Faruk odslovil ministrskega predsednika Nahas pašo, šefa stranke Vafd, ki je imela večino v parlamentu; spremenil se je režim v Rumuniji, kjer je kralj Carol po daljši vladni krizi, ki je sledila po volitvah, pri katerih Tatarescu ni zbral absolutne večine v parlamentu, poveril sestavo vlade zastopniku manjšinske stranke Gogi kot predstavniku radikalne desnice; spremenila se je vlada v Franciji, kjer je Chautemps sicer spet sledil Chautemps, toda njegova vlada predstavlja novo premaknitev francoskega notranjepolitičnega težišča od skrajne levice proti zmernejši sredini v znamenju zbiranja nekakšne ljudske fronte v novi izdaji, zmerne »nacionalne fronte« brez skrajnih elementov levice in desnice; v Podonavju se tudi po budimpeštanski konferenci rimskega trikotja, katere zaključna izjava sicer svečano proglašala nadaljevanje politike rimskih protokolov, kažejo na obzorju možnosti novih formacij v znamenju postopnega zблиževanja na črti Praga—Dunaj—Pešta, dočim so se spričo Gogovega režima močno zmanjšale perspektive za zблиžanje med Madžarsko in Rumunijo, ki naj bi, kakor znano, dopolnilo zблиžanje med Beogradom in Pešto na eni ter Prago in Pešto na drugi strani v znaku zблиžanja Madžarske z državami Male antante; pač pa se med tem kaže tendenca za zблиžanje Rumunije z Italijo (ki je obenem zaveznica Avstrije in Madžarske ter v prijateljstvu z Jugoslavijo) in Nemčijo (ki je z Italijo združena na znani evropski osi, je v prijateljstvu z Madžarsko in Jugoslavijo ter v razmerju »urejenega sosedstva« z Avstrijo); rumunski zunanji minister Micescu je med tem z obiskom v Pragi in Beogradu manifestiral »tradicionalno« linijo rumunske zunanje politike, kar namerava storiti tudi v Parizu, dočim je še posebno prisrčno brzojavko poslal poljskemu zunanjemu ministru Becku, da poudari željo po poglobitvi poljsko-rumunskega prijateljstva; nekoliko bolj hladna je bila brzojavka Litvinovu v Moskvo, toda Rumunija želi po uradni izjavi živeti v dobrem sosedstvu tudi z Rusijo; ta pa čuti spremembo in napol uradno že grozi z — Besarabijo, dočim je sovjetski poslanik med tem že zaprosil Moskvo za odpoklic; oficiozni italijanski »Giornale d' Italia« opozarja v tej zvezi, da je Rumunija, ki je svoječasnno zavrnila angleško prošnjo za izgradnjo Konstance kot črnomske baze, začela sedaj sama (?) graditi tam moderno vojno lukko in letalsko bazo; Turčija išče gospodarske stike z Anglijo, Jugoslavija normalne gospodarske in politične stike z Italijo in Nemčijo, Anglija pa preseneča med tem svet z imenovanjem dosedanjega državnega podtajnika v Foreign Officeu sira Roberta Vansittarta za »stalnega diplomatskega svetovalca britanske vlade« kot neposrednega Edenovega pomočnika ali »drugega« zunanjega ministra, kar daje slutiti nove angleške diplomat-

ske akcije v Evropi in izven nje; sredi vsega tega kompliciranega evropskega razvoja se končno prepletata še dve važni vprašanji: vprašanje priznanja italijanskega imperija, ki ga žele posebno male države čimprej spraviti s sveta, pa vprašanje priznanja Francovega režima v Španiji, bodisi samo de facto z imenovanjem trgovskih agentov po angleškem zgledu, bodisi de jure s formalnim aktom in imenovanjem diplomatskih zastopnikov, kakor sta to v zadnjem času sklenili storiti Avstrija in Madžarska. Ako omenim še pospešeno in povečano oboroževanje vseh evropskih držav ter iskanje rešitev iz gospodarske krize (načrt bivšega belgijskega premiera Van Zeelanda), sem menda opozoril na vse važnejše dogodke in pojave »realne« Evrope, pa tudi na vso njeno težko problematiko v iskanju »njene« miru.

Vizije miru pa imajo svoje nasprotje tudi v vizijah — vojn. Svetlobe in sence srečujemo tudi v mednarodni politiki. Optimistom se povsod pridružujejo tudi pesimisti. Že v poslednjem pregledu sem opozoril na pisanje diplomatskega sotrudnika pariškega oficioznega »Tempa«. Nenehoma on opozarja francoske državnike na usodno »uro H«, ki utegne biti Evropi. S posebno vizijo bodoče vojne se mu je pred dnevi pridružil še stalni rimski dopisnik pariškega oficioznega organa Paul Gentizon, ki v daljšem članku osvetljuje ozadje italijansko-nemškega sodelovanja v luči kolonialnega problema.

Po Gentizonovem mnenju se z osjo Rim—Berlin začenja prva faza bližnjega boja za črni kontinent — za Afriko, kjer želi Italija s podpiranjem nemške kolonialne zahteve najti zaveznika v svojem boju za »koridor od Sredozemlja mimo Čadskega jezera in Kameruna do Atlantskega oceana«. Tu se po mnenju dobro informiranega rimskega poročevalca pariškega organa pripravljajo važne spremembe. Po dogodkih na Daljnem vzhodu, piše Gentizon, je Afrika bolj kot kdaj poprej »edini kontinent, ki je še odprt svobodni ekspanziji evropskih narodov«, saj je, kakor je dejal Mussolini, »dopolnilni kontinent Evrope«. V strateškem po-

gledu za sedaj nedvomno še obvladujeta Afriko Anglija in Francija, toda v zgolj vojaškem pogledu ima v njej Italija s svojima dvema armadama v Libiji in Abesiniji nedvomno premoč. (Podobne so bile v novembru lanskega leta v »Lidovih novinah« ugotovitve češkoslovaškega vojaškega strokovnjaka Stanislava Yesterja!) Italija je zbrala doslej na afriških tleh največ belih vojakov. Novi položaj morata danes upoštevati tudi obe zapadni velesili, ki v primeru kakih večjih evropskih zapletov najbrž ne bosta več mogli ojačiti svojih domačih vojaških sil z elementi iz svojih kolonij. Gentizon celo misli, da se utegne pojaviti potreba, »da odpošljeta v Afriko še svoje domače čete«, kar bi seveda zmanjšalo odpornost domovine. (Yester in Gentizon se strinjata seveda tudi v tem, da je italijanski afriški račun nastal prav zaradi italijanskega spoznanja, da se Franciji v Evropi ne da škoditi. S to argumentacijo skuša Italija pridobiti za svoje afriške namene tudi Nemčijo.) Skratka, po Gentizonovem mnenju se šele sedaj odpirajo v pravi luči vse temne perspektive bodoče vojne, ki sicer v svojem bistvu ne bo več zajela Evrope (Evropa se spet lahko oddahne!), ki pa bo imela za svojo operacijsko bazo najširše ozemlje med Pacifikom, Sredozemljem in Atlantikom, ker samo tu si je še mogoče zamisliti »dinamično« vojno najširšega obsega, katerega bojno področje ne bi bilo preveč obljudeno. Ideja take vojne je vznikla iz spoznanja, da bi bila nova vojna v Evropi izrazito »statična«, negibna; spričo izrednega napredka vseh vrst orožja pa bi povrh pomenila tudi uničenje vse evropske civilizacije. Samo v Afriki bi se vojna lahko še vedno bojevala med »vojaki«, v Evropi pa bi pomenila »vojno narodov«.

Tako se v opazovanju mednarodnega razvoja prepletajo vizije miru z vizijami vojn, novih, strahotnih vojn. Bardouxov memento o »uri H« ne prizanaša Evropi, Gentizon ji je bolj prizanesljiv, ker potiska bodočo vojno na črni kontinent. Toda, ali ne bo, ako do nje sploh pride, tudi te vojne skuhala — Evropa?

Dr. Branko Vrčon

Notranjepolitični pregled

Notranjepolitični položaj se od našega poslednjega pregleda ni bistveno spremenil. V novo leto nismo stopili niti v znamenju kakega važnega dogodka, niti v znamenju kake pomembnejše napovedi o čem važnejšem v bližnji bodočnosti. Glede vseh temeljnih vprašanj našega državnega življenja ni bil storjen noben korak naprej. Isto velja tudi glede tako zvanih političnih zakonov, ki so bili sicer že večkrat napovedani, glede katerih pa se je vlada z novim predlogom finančnega zakona sama odrekla pooblastilom, ki so bila še v prejšnjem finančnem zakonu. Tudi vprašanje samouprav, ki je v zadnjem času večkrat razgibalo polemiko v časopisju, je obtičalo na mrtvi točki.

Razmerje političnih sil se bistveno ni spremenilo, ako izvzamemo nekatere nove, vendar manj pomembne pojave političnega disidentstva v Ljutičevem taboru. Večjega pomena pa utegne biti značilno previranje v političnem gibanju na Hrvatskem, kjer niti popolni totalitarizem v znamenju ene same ideje ne more prikriti ločenih teženj posameznih sestavnih skupin hrvatskega narodnega pokreta.

V vladnem taboru se še vedno kažejo razlike med stališči posameznih delov JRZ v Beogradu in izven njega. Močno pada to v oči zlasti v pogledu vedno živega vprašanja narodnega in državnega edinstva, za katerega se govorniki iz vladnega tabora navdušujejo v Srbiji in drugod z besedami, ki ne najdejo odmeva v vladnem taboru v naši ožji domovini, dasi bi to odgovarjalo skupnemu pisanemu programu. Zdi se, da je pri nas še vedno neizčrpano poglavje o politiki dveh želez v ognju...

Proračunske razprave se pred finančnim odborom narodne skupščine bližajo svojemu zaključku. Vladno gledanje na proračun sem razložil v poslednjem pregledu. Iz ekspozicij posameznih ministrov k proračunom njihovih resorov ne bi bilo nič novega dodati. Za stališče opozicije k predlogu državnega proračuna in finančnega zakona se mi zde važna izvajanja narodnega poslanca Ivana Mohoriča, ki je v splošni razpravi pred finančnim odborom

opozoril na naslednje pomanjkljivosti vladnega predloga:

V utemeljitev za 1270 milijonov dinarjev poviška v predloženem proračunu navaja ekspozice finančnega ministra, da se je nacionalni dohodek od leta 1936. povečal za 1917 milijonov dinarjev. Iz tega pa vidimo, da je že novi državni proračun brez banovinskih in občinskih sam izčrpal skoraj ves povišek narodnega dohodka. Po uradnih podatkih je znašal nacionalni dohodek leta 1926. skupaj 69 milijard dinarjev, leta 1935 je znašal 38 milijard, letos pa se bo dvignil na 44 milijard, torej za 6 milijard, med tem pa se je z dvakratnim povišanjem dvignil proračun za dve milijardi 200 milijonov dinarjev, in to samo državni proračun brez banovinskih proračunov. Nacionalni dohodek na glavo prebivalca znaša pri nas komaj 6 dinarjev dnevno. Ako človeku s tem neznatnim dnevnim dohodom odvezamete na leto še 500 dinarjev za davke, kakor to navaja sam finančni minister, potem je to za našega državljanca mnogo večja žrtev kakor pa recimo za prebivalca Češkoslovaške, četudi morda plača letno 4000 Kč davščin. Vznemirljivo pa je tudi gibanje nacionalnega dohodka v poslednjih dveh letih. Leta 1935. je znašal nacionalni dohodek 37.5 milijarde, leta 1936. pa 42.3 milijarde, torej 4.8 milijarde več. Dočim se je nacionalni dohodek v tem času dvignil skoraj za pet milijard, se je povečal državni proračun v istem razdobju le za 700 milijonov dinarjev. Sedaj pa, ko znaša porast nacionalnega dohodka le 1917 milijonov, se povečuje državni proračun za 1270 milijonov.

Poslanec Mohorič je nato dokumentarično zavrnil trditev, da se povečana gospodarska aktivnost pri nas zrcali med drugim v Zenici, Boru, Lozovcu itd. Zaradi pomanjkanja rude je Zenica nesrečno izbrana za tako važno industrijo državne obrambe. Isto napako smo zagrešili v Boru, kjer so Francozi zgradili rafinerijo, ko so se videli že zadnji komadi bakrene rude. Podobnega značaja je eksperiment kmetijskega ministrstva v Povardarju z gojitvijo bombaža.

Trba je tudi pregledati razdelitev povečanih državnih izdatkov. Iz njih-

ve razdelitve je namreč razvidno, da so določene velike investicije za državna podjetja. Ta podjetja nimajo bilance; ako pa bi jo sestavila, bi bila negativna. Ako se odbijejo državne dajatve, ki bi jih morala ta podjetja plačati, in se povrh upoštevajo še vse ostale ugodnosti, ki jih uživajo, se izkaže, da so pasivna. Ako bi bila zares konjunktura, kakor se poudarja, potem bi se moralo to videti tudi pri državnih podjetjih. V tem je dokaz, da tudi zasebnim podjetjem ne gre nič boljše.

Finančni minister pričakuje od državnih podjetij 645 milijonov več dohodkov, od česar odpade samo na železnice 343 milijonov. Prometni minister pa je med tem predložil tarifnemu odboru reformo železniških tarif, ki ima popolnoma fiskalni značaj. Predvsem bodo zvišane voznine, in sicer v glavnem za oddaljenost od 400 do 600 km. Najbolj se proti temu pritožujejo zastopniki združenstva, ker bo s tem povišana med drugim tudi vozarina na koruzo iz Vojvodine v zapadne dele države za nad 2000 dinarjev pri vagonu. To postavlja na glavo vse kalkulacije. Razen tega pa ovira gospodarski razvoj tudi prometna taksa, ki je polovica evropskih držav sploh ne pozna, drugod pa je nizka in znosna, dočim znaša pri nas kar 20%.

Na drugi strani so znatno povišani tudi davki. Direktni davki bodo na primer donesli 157 milijonov več. Lansko leto je znašal donos zemljarine 434 milijonov, novi proračun pa predvideva 460 milijonov tega davka. Povišanje hišnega davka je tako veliko, da se ne bo moglo doseči brez spremembe davčne stopnje ali uvedbe novih dajatev. Družbeni davek je povišan nasproti sedanjemu za 40 milijonov. Preseneča tudi povišanje davka na poslovni promet za 83 milijonov. Finančni minister je tvorec izenačenja davčne zakonodaje, ki ga je izvedel v letih prosperitete na osnovi nacionalnega dohodka v znesku 70 milijard. Nacionalni dohodek pa je med tem padel za več kot polovico, a davčni zakon je ostal nespremenjen. S tem se ubija pri nas sleherna podjetnost in gospodarska pobudnost.

Skrajni čas bi tudi že bil, da se pri nas nekaj ukrene za ozdravljenje na-

ših denarnih zavodov. Narodna banka je postavila tako nemogoče pogoje, da vsak dvigne roke in zbeži. Morala pa bi nekaj tudi ona žrtvovati, saj zasluži samo na provizijah proračuna 54 milijonov, da niti ne govorim o klirinških provizijah, ki vržejo letno nad 100 milijonov, dasi se še danes ne ve, na čigav račun in na osnovi kakšne obremenitve.

Splošna proračunska razprava v finančnem odboru nar. skupščine se je končala že 9. dec. 1937. Ko to pišem, se podrobna razprava o posameznih resornih proračunih še nadaljuje. Soglasno je bil sprejet proračun vojnega ministrstva, razprava o proračunu zunanje ministristva pa je bila zelo kratka, ker je ministrski predsednik in zunanji minister dr. Milan Stojadinović zaradi tedanje indispozicije obljubil daljši ekspozice pred plenumom nar. skupščine.

V začetku februarja utegnejo vzbuditi nekoliko zanimanja volitve v senat. Letos se namreč obnavlja polovica celokupnega senata, ki šteje po zakonskih predpisih največ 90 članov, 45 voljenih in do 45, katere imenuje kralj. Mandatna doba senatorja traja šest let. Normalno obnavljanje senata se je začelo leta 1935. Vsaka tri leta se odsej vrše volitve za polovico izvoljenih senatorjev. Imenovanim senatorjem poteče mandat šest let po objavi ukaza o njihovi postavitvi. Pred šestimi leti (9. jan. 1932) je bilo prvič imenovanih 28 senatorjev, pozneje pa so bila — z izjemo enega — dopolnjena tudi ostala ukazna mesta, tako da je senat štel 89 članov. Od prvotno imenovanih 28 senatorjev jih je umrlo 5. Na njihova mesta so bili imenovani novi, ki jim seveda teče mandatna doba od dneva, ko so bili postavljeni.

9. januarja letos je potekel mandat 23 imenovanih senatorjem, med njimi tudi zameniku kraljevskega namestnika Jovanu Banjaninu, bivšemu ministru in banu inž. Daki Popoviću, starosti jugoslovanskih nacionalnih delavcev in bivšemu članu Jugoslovanskega odbora dr. Dinku Trinajstiću, predsedniku senata dr. Želimiru Mažuraniću, bivšemu banu in upokojenemu armijskemu generalu Krsti Smiljaniću,

bivšemu predsedniku Srbske akademije znanosti dr. Bogdanu Gavriloviću, bivšemu podpredsedniku Narodnega veća dr. Ante Paveliću, Ivanu Hribarju, bivšim ministrom dr. Frangešu, dr. Šuperini, Viloviću in Karamehmedoviću, vrhovnemu rabinu dr. Alkalaju i. dr.

Istege dne je bil objavljen ukaz, s katerim je bilo od teh 23 izpraznjenih mest zasedenih 11. Med njimi so od dosedanjih senatorjev ponovno imenovani dr. Bogdan Gavrilović, znani nemški politik dr. Grasl, bivši minister Karamehmedović, predsednik senata dr. Mažuranić, protojerej Stevan Mihaldžić in dr. Ante Pavelić. Nanovo pa so bili imenovani: bivši poslanik pri Vatikanu dr. Lujo Vojnović, ki je podal o svojem vstopu v JRZ posebno izjavo, bivši zagrebški ban Anton Mihaldžić, upokojeni državni svetnik Janko Spasojević ter narodna poslanca Stevan Janković, oče bivšega ministra Djure Jankovića, in Spira Hadži-Ristić. Kdaj bodo zasedena še ostala ukazna mesta, ni znano.

Volitve v senat bodo 6. februarja tega leta, in sicer za 23 mandatov. Pri nas bo izvoljen samo en senator (JRZ je postavila za kandidata mariborskega odvetnika dr. Schaubacha), ker so trije od 4 slovenskih mandatov bili ponovno zasedeni na šest let v februarju 1935. Na podlagi doslej objavljenega ukaza in februarskih volitev bo v senatu izmed 77 članov sedem Slovencev.

Računajo, da bo za volitve v senat predloženih skupno 11 list, in sicer liste JRZ v Beogradu, Novem Sadu, Banjaluki, Ljubljani, Splitu, Sarajevu, Zagrebu, Skoplju in Nišu, dočim bo KDK v Zagrebu predložila še posebni listi HSS in SDS v Splitu in Zagrebu za primorsko in savsko banovino. Ostale stranke se volitev v senat ne udeležijo, tudi srbski del Združene opozicije ne, dasi se je to po napovedi Mačkove udeležbe pri volitvah pričakovalo. Nosilec liste KDK v savski banovini je podpredsednik HSS inž. Avgust Košutić, ostali kandidati pa so: dr. Krnjević (HSS), dr. Kostić (SDS), dr. Pernar (HSS), tajnik dr. Mačkove politične pisarne prof. Jakov Jelašić (HSS), Nikola Srdović in kmet Španović (oba HSS), torej 5 kandidatov HSS, eden pa od bivše SDS; enako

so razdeljeni tudi njih namestniki. Vodstvo KDK je prepričano, da bo dobilo v savski banovini 5 mandatov; izvoljeni senatorji pa ne bodo sodelovali v senatu, ker utemeljujejo v Zagrebu nastop KDK pri volitvah v senat s potrebo, da se prepreči nepoklicanim, da bi predstavljali Hrvate v senatu »proti volji hrvatskega naroda«. Dr. Krnjević, generalni tajnik HSS, je glede na svojo kandidaturo poslal »Obzoru« popravek iz Ženeve, v katerem pravi, da njegov povratek v domovino ni odvisen od kandidature v senat, kajti v Ženevi da opravlja točno določeni mu posel in se bo vrnil v domovino šele takrat, ko ga bo opravil. V dunavski banovini je vložil posebno listo Ilija Trifunović Birčanin, bivši predsednik Narodne odbrane.

Srbski in hrvatski del Združene opozicije želi biti odslej v stiku preko že ustanovljenega poslovnega odbora, ki ga sedaj oba dela želita obnoviti. Stavljen je nov akcijski odbor, v katerega je vsaka skupina (HSS, SDS, demokrati, zemljoradniki in radikali) imenovala po dva svoja zastopnika, tako da šteje odbor 10 članov. Baje pripravlja ta odbor za prihodnje mesece veliko propagandno kampanjo med narodom, da ga seznanijo z zagrebškim sporazumom, o katerem se v poslednjem času ni več veliko pisalo.

Zelo agilna je bila v prirejanju shodov v okviru danih možnosti JNS, ki je imela svoja zborovanja v šumadiji, Sarajevu, Mostarju in v raznih bosanskih krajih, v vrbaski banovini in Sloveniji. Stranka je začela tudi izdajati svoj organ, »Nacionalni vestnik«, ki izhaja dvakrat na mesec. Naloga službenega organa stranke je, da »skrbi za redno in neposredno zvezo med strankinim vodstvom in strankinimi organizacijami križem države« in da informira »o živahnem delu stranke, o katerem je zaradi posebnih prilik le malo slišati in čitati«.

Vprašanje konkordata je stopilo v zadnjem času spet v ospredje v zvezi z izrednim zasedanjem sv. arhierijskega odbora pravoslavne Cerkve, ki se je pod vodstvom metropolita Dositeja kot patriarhovega namestnika začelo 22. januarja v Beogradu, ko je poteklo šest mesecev po smrti patriarha Varnave.

Razen arhierjejev in metropolitov se je zbralo v Beogradu tudi več sto duhovnikov iz vseh krajev države.

Nekaj dni pred tem zasedanjem je glavni organ JRZ »Samouprava« objavil članek, iz katerega zveni poudarek, da smatra vlada vprašanje konkordata dokončno za likvidirano, ker je sklenila, »da ne predloži niti stari konkordat, niti korigirani stari konkordat, niti nov konkordat, sploh noben konkordat, to pa zato, ker smatra, da je potrebnejše doseči spet normalne, korektne in prijateljske odnose s pravoslavno Cerkvijo«. Po tej ugotovitvi piše »Samouprava« dalje: »Medtem ko daje kr. vlada tako jasne dokaze svoje pomirljivosti in dobre volje za doseg pomirjenja s pravoslavno Cerkvijo, pa moramo z obžalovanjem ugotoviti, da se taka dobra volja ne kaže pri gotovem, sicer majhnem delu predstavnikov pravoslavne Cerkve... Po zaupnih informacijah, ki jih imamo, bo glavni predmet razprave sklepanje o nadaljnjih odnošajih Cerkve napram državi.«

Ko to pišem, podrobnosti o zasedanju sv. arhierjevskega sabora srbske pravoslavne Cerkve še niso znane. **Verko**

Angleško mnenje o naši zunanji politiki

V svoji knjigi »Belgrade Slant« (Z beogradskega pobočja) prikazuje mladi angleški pisatelj John D. E. Evans gibalna zunanje politike naše države*. »Politika je v letu 1936 nagla igra«, pravi pisec. Knjigo je začel pisati, kakor sam pravi, »z erudicijo zgodovinarja«, a jo je zaključil »z naglico radioreporterja, ki komentira vratomno dirko«. Po zaključku Evansove knjige je vratomna evropska politika morda še z večjo brzino šla svojo nevarno pot. V tem času so tudi v jugoslovanski zunanji politiki nastopile izpremembe (sporazum z Italijo in Bolgarijo ter zbliževanje z Berlinom in Budimpešto), ki bi bržkone tudi hladnega radioreporterja spravil iz ravnotežja. Kljub temu ohrani Evansov eks-

poze naše »tradicionalne« zunanje politike in njenih razlogov svojo vrednost kot sintetičen pregled, ob katerem lahko merimo obseg novega preobrata in tudi njegovo vrednost.

Kakor rečeno, je bila knjiga spisana pred sporazumom Jugoslavije z Italijo; toda pisec ob zaključku poglavja: »štiri grožnje: italijanska, madžarska, avstrijska in bolgarska«, ni izključil te možnosti. Italijanska grožnja je bila po mnenju avtorja odločujoča. Madžarska, Avstrija in Bolgarija so predstavljale »grožnjo« samo kot šahovske figure Italije v njeni protijugoslovanski politiki.

Pisec podaja nato kratek pregled odnosov med Jugoslavijo in Italijo. Zanimivo je, da postavlja začetek teh odnosov že v dobo londonskega pakta, »ki je bil podpisan brez vednosti Srbije«. Na mirovni konferenci, pravi pisec, so se Italijani tako zapičili v jadransko vprašanje, da niso niti pristvovali seji, na kateri so se delili kolonialni mandati. Ko Wilsonovo posredovanje ni zaleglo, se je morala Jugoslavija sama pogoditi z Italijo in novembra 1920 je bila sklenjena rapalska pogodba. Pogajanja radi Reke, ki jo je zasedel D'Annunzio septembra 1919, so bila tudi težavna. Oktobra 1922 sta se Jugoslavija in Italija v Santi Margheriti pogodili glede posebnega statuta Reke, toda Italija je julija 1923. v posebni noti zahtevala od Jugoslavije, da prizna aneksijo v zameno za luko Baroš; septembra je bil imenovan vojaški guverner in s tem je Italija Reko de facto anektirala. Jugoslavija je sprejela to dovršeno dejstvo in Pašić je junija 1924 podpisal prijateljski pakt v Rimu. Jugoslovanska skupščina netunskih konvencij ni ratificirala, ker je prevladovalo mnenje, da bi se na ta način italijanskemu kapitalu odprla pot v Dalmacijo.

Evans trdi, da je beogradska vlada ohranila prijateljske odnose do Italije do l. 1936, čeprav se jugoslovanska javnost ni mogla pomiriti niti z rapalsko pogodbo, niti z aneksijo Reke.

Pogodba, ki jo je Italija sklenila novembra 1926 z Albanijo, je izzvala odstop jugoslovanskega zunanjega ministra Ninčiča, ki je vodil Italiji pri-

* »Belgrade Slant« by John D. E. Evans — Hurst & Blackett LTD — London 1937.

jazno politiko. Albanija je zašla pod italijanski vpliv, Jugoslavija se je čutila prizadeta. Napočila je doba stalne napetosti med Beogradom in Rimom, ki je trajala vse do marca 1935., ko je Mussolini izrazil željo, da se približa Jugoslaviji.

Ker so se pogajanja za trojno pogodbo med Jugoslavijo, Francijo in Italijo razbila, je Jugoslavija novembra 1927 sklenila prijateljsko pogodbo s Francijo. Francija je po mnenju Mussolinijevega lista »Popolo d'Italia« stopila na mesto Rusije, ki je prej podpirala Jugoslavijo (Srbijo); Francija je postala člen v verigi, ki naj na Balkanu oklene Italijo.

Enajst dni nato (22. novembra 1927) je Mussolini sklenil drugo pogodbo z Albanijo. Več kakor polovica albanske trgovine, ki je bila za 8 milijard zlatih frankov pasivna, je prešlo v italijanske roke. Sedež albanske narodne banke je bil postavljen v Rim. Julija 1931 je Italija odobrila Albaniji posojilo 100 milijonov zlatih frankov, ki naj se izplačuje v obrokih po 10 milijonov na leto. Pozneje je Italija dobila še nove gospodarske koncesije, kakor n. pr. dovoljenje za črpanje nafte in monopol albanske zunanje trgovine.

Otranto, komaj 80 km široko grlo steklenice, ki jo tvori Jadransko morje, je z utrdbami na italijanski in albanski obali popolnoma zaprt. Upor albanskih nacionalistov pod vodstvom Giasima Kokošija in Muharema Hamzaraja proti italofilski politiki kralja Zoga se je v jeseni leta 1932 zaključil s smrtno obsodbo 20 Albancev. Kralj Zogu se ni upal izvesti smrtnih obsodb in se je na pritisk javnega mnenja skušal osvoboditi italijanskih vezí; dal je zapreti italijanske šole, odpustiti italijansko vojaško misijo in italijanske vojaške instruktorje. Mussolini pa je ustavil izplačevanje posojila in 26. junija 1934 izvedel demonstracijo s svojim brodom v Draču. Italijanski poslanik je zahteval preklic omenjenih odredb in obljubo, da Albanija ne pristopi k Balkanski zvezi. Polagoma se je Albanija vdala in italijanski vpliv se je v Tirani zopet tako utrdil, da je marca 1936 Albanija sklenila novo pogodbo z Italijo. Jugoslavija je Albaniji spo-

ročila svojo pripravljenost, da skupno z Grčijo zajamči albansko neodvisnost, v Tirani pa je zmagal drugi vpliv.

Pisec omenja v pregledu tudi italijansko propagando za Dalmacijo in italijansko politiko nasproti jugoslovanski manjšini v Italiji. Jugoslovanski manjšini v Italiji je avtor posvetil 8 strani. To je vsekakor hvalevredno. Gospod Evans je objektivno in jedrnat orisal italijansko politiko v Julijski krajini, tako da si bo tudi oddaljeni angleški bralec, ki iz Londona motri ves svet in ki mu je Jugoslavija označena na karti imperija kot majhna interesna točka, lahko ustvaril dovolj jasno sliko o tem vprašanju.

V postskriptu k poglavju o odnosih med Jugoslavijo in Italijo je avtor že nakazal preokret, ki je nastal po sklenitvi trgovinske pogodbe z Italijo oktobra 1936 in po prijateljskih besedah, ki jih je tedaj dr. Stojadinović naslovil na Italijo. Kmalu nato je Mussolini v Milanu ugotovil, da moralni, politični in gospodarski pogoji zadostujejo, da pride do konkretnega prijateljstva. Sledili so prijateljski članki italijanskega tiska in tržaški »Piccolo« je priznal, da je jugoslovanska manjšina v Italiji činitelj v jugoslovansko-italijanskih odnosih. Politične pogodbe, ki jo je podpisal italijanski zunanji minister v marcu 1937 v Beogradu, Evans ne omenja. Knjigo je že prej zaključil. Vendar pripominja, da je Jugoslavija pripravljena urediti svoje odnose z Italijo in tudi pozabiti preteklost; takšen sporazum bi zmanjšal število izvorov napetosti in sporov v Evropi.

Popuščanje napetosti med Jugoslavijo in Italijo, ki se je zaključilo s politično pogodbo v Beogradu, je moralo blagodejno vplivati tudi na odnose med Beogradom in Dunajem, Beogradom in Budimpešto ter Beogradom in Sofijo, ako je res, kakor trdi Evans, da so Avstrija, Madžarska in Bolgarija predstavljale tri ostale »grožnje« le, v kolikor so bile »figure italijanske protijugoslovanske politike«.

Avtor seveda še ne omenja pogodbe o večnem prijateljstvu z Bolgarijo, pa tudi ne poskusov Male antante, da bi se pobotala z Madžarsko.

Zbližanje med Rimom in Beogradom

je olajšalo tudi zблиžanje Jugoslavije in Madžarske, toda prav Italija in Nemčija sta leta 1932 zrušili znani Tardieujev načrt o sodelovanju podonavskih držav. Niti Berlin niti Rim ne bi prenesla v Podonavju bloka malih držav, ki bi ne bil pod njihovim vplivom.

Italija je najprej podpirala revizionistično akcijo Madžarske. Ker pa je madžarska manjšina v Jugoslaviji razmeroma majhna in precej raztresena, nima madžarska revizionistična akcija, ki je v ostalem v zadnjem času znatno popustila, nobene moralne osnove. Vsaka drugačna razmejitev med Jugoslavijo in Madžarsko bi pustila veliko število Jugoslovancev na Madžarskem.

Avstrija predstavlja po avtorjevem mišljenju za Jugoslavijo problem kot oporišče italijanske politike in z restavracijo kot revizionistična država; Anschluss smatrajo jugoslovanski politiki za manjše zlo. Evans, žal, v tem poglavju ne omenja usode koroških Slovencev.

Proglasitev diktature in obstreljevanje delavskega stanovanjskega bloka na Dunaju sta zelo škodovala avstrijskemu ugledu na Angleškem. Francija je na Dunaju izgubila vpliv, ki ga je imela za časa demokratskega režima. Marca 1934 si je Italija z »rimskim sporazumom« utrdila svoj položaj v Avstriji in na Madžarskem.

Spomladi 1936 je postalo aktualno vprašanje restavracije. Avstrija je odpovedala vojaške klavzule saintgermanske pogodbe. Starhemberg je pripravil v Parizu in Londonu ugodna tla in Oton je 10. junija 1936 pisal: »Napočil je čas za odločno akcijo, pripravljen sem vrniti se v Avstrijo«. 20. junija je Schuschnigg odklonil povabilo Bluma, da bi se sestala v Zenevi in razgovorila o tem vprašanju. Titulescu je v svoji izjavi postavil Avstrijo pred izbiro. Ali se odpove restavraciji, ali sprejme obojeden boj. Po izjavi dr. Stojadinovića bi se Habsburžani ne mogli vrniti brez preliivanja krvi. Predstavniki Jugoslavije so že opozorili London in Pariz, da bi radi restavracije prav gotovo nastale mednarodne komplikacije.

Dne 11. julija 1936. nastane popoln preobrat: Berlin in Dunaj se po posredovanju Rima sporazumeta. Hitler

prizna suverenost Avstrije, Avstrija izjavi, da je nemška država; to bi se tudi dalo razlagati v smislu, da se je odpovedala reviziji meja na škodo slovenskih držav. Schuschnigg brzjavi Mussoliniju: V tem trenutku se z veseljem spominjam važnega pogovora, ki sem ga imel z Vami, Eksceleca, v Rocci delle Caminate. S tem je bilo vprašanje restavracije za delj časa spravljeno z dnevnega reda.

Nadaljnja evolucija Mussolinijeve zunanje politike je znana. Njegovemu obisku v Berlinu je sledila njegova zahteva, da se Nemčiji vrnejo kolonije. Končno je Italija še pristopila k antikomunističnemu paktu. Antagonizem med nemškimi in italijanskimi interesi v Podonavju se zdi izravnal. Duce in Führer nastopata sporazumno kot glasnika svojih nezadovoljnih narodov. To je soglasnost v pogledu taktike pri rušenju sedanjega mednarodnega pravnega reda, kolikor ga vzdržuje zapadna demokracija in — po sklenitvi antikomunističnega pakta — seveda tudi Sovjetska Rusija. Antagonizem med tema dvema mednarodnima silama pride vsekakor zopet do izraza, ko je treba deliti konkretne sadove te skupne akcije v Podonavju ali kje drugje.

Odnosi med Beogradom in Londonom so bili vedno korektni. Jugoslovanska javnost se je sicer vznemirjala radi podpiranja madžarske revizionistične akcije od strani angleških parlamentarcev in tudi prijateljstvo med Anglijo in Italijo je v Jugoslaviji vzbujalo pomisleke. Abesinska vojna pa je izzvala preobrat angleške zunanje politike nasproti Italiji. Pisec opozarja zato angleško javnost na strateške prednosti jugoslovanske obale, od koder bi mornarica kakšne velike sile lahko občutno ogrožala italijansko obalo. Pisec seveda še ni mogel v svoji knjigi omeniti prisrčnega sprejema, ki ga je lani priredil London Stojadinoviću in ki ima vsekakor politično ozadje.

Čeprav je Evans snimal evropske zunanjepolitične dogodke z naglico filmskega reporterja, ki snima »vratolomno dirko«, so ga dogodki vendarle prehiteli. Niti s svojimi postskripti jih ni mogel več dohiteti. Pisec sam prizna,

da se je moral omejiti samo na reportažo; lastnega mnenja ne podaja nikjer. Ni se spustil v geopolitična razglabljanja o komponentah jugoslovanske zunanje politike. Kljub temu daje njegovo delo angleškemu bralcu, ki utegne gledati na naše probleme samo iz daljave, dovolj jasno sliko o naši zunanji politiki, seveda v času, ki ga je knjiga zajela. Angleški tisk je njegovo delo pozdravil. —ee.

Socialni pregled

Preteklo leto 1937 je bilo četrto leto konjunkturnega boljšanja. Ta okolnost se je zrcalila tudi v socialnem življenju, predvsem v povečani zaposlitvi, višjih mezdah in živahnejši socialni zakonodaji.

Število zavarovancev pri OUZD je med julijem in oktobrom 1937 zopet prekoračilo število 100.000 in s tem doseglo točko najvišje zaposlenosti v letu 1930. Nasproti zaposlitvi v letu 1936 znaša povprečno konjunkturno izboljšanje 10%. Zanimivo je primerjati ta števila s starejšimi: leta 1900 je bilo v Sloveniji 25.000 zavarovancev, leta 1914 — 33.000, leta 1919 pa 20.000. Največji porast zaznamuje tekstilna industrija, v kateri se je zaposlenost v preteklem letu dvignila za skoro 2.000 oseb in je znašala novembra 1937 že 16.602 osebi. Stalen porast beležijo tudi kovinska in lesna industrija, posebno pa zaposlitev v gozdni in žagarski stroki, dočim zaposlitev v kemični industriji skoro stagnira. Tudi v gradnji nad zemljo, v industriji kamna in zemlje ter pri gradnji železnic in cest opazamo znatno izboljšanje, dasi seveda te stroke v zadnjem trimesečju 1937 izkazujejo običajni sezonski padec. Tudi število zavarovanih nameščencev TBPD stalno raste in se je konec preteklega leta bližalo 9.000 (nasproti 7.000 na začetku leta 1935).

Drugačno kretanje zaposlenosti kažejo rudarji, ki so od 17.000 v letu 1924 stalno padali (razen v letih 1928 in 1929), tako da je njihovo število znašalo leta 1930 — 13.500, nato še nadalje padalo do leta 1933 na 10.500, odlej pa zopet polagoma rastlo in doseglo proti koncu preteklega leta 12.600

oseb. V tej panogi so očitne posledice velike racionalizacije proizvodnje.

Točne slike o brezposelnosti si na podlagi dosedanjih statističnih podatkov ne moremo ustvariti, kajti statistike borz dela izkazujejo samo tiste brezposelne, ki so se pri njih zglasili. Takih brezposelnih izkazujejo za dravsko banovino nekaj čez 4.000, kar je verjetno le majhen del dejansko brezposelnih. Za vso državo navajajo isti viri okoli 50.000 brezposelnih, dočim se ceni njihovo število na 200.000.

Mezde so se v zadnjem letu dvignile deloma zaradi izboljšane konjunkturo, nekaj tudi zaradi ugodnejših kolektivnih pogodb in uveljavljenih minimálnih mezd. Padec mezd se je začel leta 1931; ustavil se je sredi leta 1936, nato so mezde rastle vse doslej. Vendar je treba pri tem upoštevati znaten padec njihove realne vrednosti, posebno zaradi dviga cen kmetijskih pridelkov.

Socialna zakonodaja je bila v preteklem letu izredno plodna. Individualno delovno pravo zaznamuje izpremo pravic rudarskih in topilniških delavcev v primeru bolezni. Poleg tega je uredba o pomožnem osebju v pogostinskih obrtih (z dne 11. maja) uredila važna vprašanja, tičoča se napitnine in službenih kavcij. Kolektivno delovno pravo je v važnih točkah dopolnila uredba o minimalnih mezdah i. t. d. (z dne 12. februarja, glej lanski letnik str. 86); poleg tega je uvedla minimalne mezde, ki sicer res za večino delavcev ne pomenijo konkretnega izboljšanja, vendar onemogočajo najbolj kričečo izrabo delovne sile, poleg tega pa lahko služijo kot osnova za nadaljnjo državno mezdnó politiko. Zaščite delavcev se tičeta samo dve uredbi, veljavni za mornarje, namreč o praznikih in o mornarskih knjižicah. Dosedanjo naredbo o preskrbi brezposelnih delavcev in nameščencev (z dne 15. decembra 1935) je nadomestila nova uredba o preskrbi brezposelnih delavcev z dne 25. nov. 1937, ki pomeni znaten napredek, posebno glede brezposelne preskrbe. Spričo pooblastila v zadnjem finančnem zakonu se pripravljala reorganizacija delav. zbornic, vendar doslej še ni bila izvedena. V delovnospor-nem pravu za individualne spore ni bilo izprememb. Pač pa je kolektivne spore

iz temelja preuredila že zgoraj omenjena uredba o minimalnih mezdah i. t. d. Najznačilnejši ukrepi v preteklem letu so bili na področju socialnega zavarovanja. Z uredbo z dne 17. marca je bilo uveljavljeno delavsko zavarovanje za primer onemoglosti, starosti in smrti, poleg tega je bilo pokojninsko zavarovanje nameščencev razširjeno na vso državo. Tudi rudarsko zavarovanje je bilo deloma izpremenjeno z novimi pravili o tem zavarovanju z dne 29. decembra 1937.

Sedanja konjunktorna doba je — po dosedanjih izkustvih — samo prehodna in dvomljivo je, če bo trajala še tista tri leta, ki ji odmerjajo dosedanja vzgledi. Na vsak način pa se je treba pripravljati na novo dobo depresije, ki bo nastopila, še predno se bomo prav zavedeli, da je višek konjunktornega dviga dosežen. Kajti zmotno je pričakovati, da bo sedanji konjunktorni vzpon trajal vse dotlej, dokler ne bo vzpostavil enako stanje, kot je bilo v času zadnjega konjunktornega viška. Takega vračanja »dobrih starih časov« ni; seveda pa tudi ne gremo novi depresiji nasproti tako nepripravljeni in brez izkustev, kakor pravkar pretekli. Navzlic temu je zadnji čas, da daljnovidna socialna politika že danes proučuje sredstva za borbo z depresijo, ki jo lahko — vsaj v neki meri — že v naprej oslabi, poleg tega pa pripravlja v sedanji dobi konjunktore potrebne gnotne rezerve za to, da jo bo lažje prebrodila.

Važne naloge v tej smeri imajo študijske ustanove, ki se bavijo s takimi vprašanji, na pr. Socialno ekonomski institut v Ljubljani, ki je bil lani ustanovljen in ki lahko da oficialni socialni in gospodarski politiki dragocene pobude, če bo delal s praviimi metodami in seveda, če bodo državni organi imeli za pobude te vrste potrebno razumevanje.

Nekateri socialno-politični problemi so bili lani predmet posebnega zanimanja. Tako se je pojavila iz podjetniških vrst zahteva, naj bi se preuredilo zastaranje delavskih zahtevkov na mezde. Ponesrečeni predlog je izzval poleg stvarnih pomislekov v delavskih in nameščenskih organizacijah živahen odpor. Nasprotno so delavske in name-

ščenške organizacije vedno bolj naglašale svojo zahtevo za skrajšanim delovnikom. O tem vprašanju je razpravljala anketa, ki se je vršila 8. novembra v Zagrebu, a ni imela vidnega uspeha, ker ni bila dovolj pripravljena. Zato je sklicana za 18. in 19. januar t. l. v Sarajevo nova anketa, ki bo razpravljala o izpremembi določb glede delovnega časa, posebej še o zaščiti žen in otrok glede delovnika, dalje o izboljšanju inspekcije dela, o pojmu industrijskega podjetja ter o kolektivnih pogodbah. Anketa bo razpravljala v zvezi z delovnim časom tudi o delavski zahtevi za 40-urnim delovnikom v tekstilni industriji, v rudarstvu, v cementni, težki železni, kemični in grafični industriji.

Z važnim vprašanjem se je namenil baviti tudi kongres pravnikov, ki bi se moral vršiti 3. in 4. oktobra v Novem Sadu, a je bil odgoden. Na njegovem dnevnem redu je bila namreč tudi razprava o potrebi kodifikacije našega delovnega prava. S. B.

Verjetna starostna struktura prebivalstva na Češkoslovaškem l. 1960

V časopisu »Statistický obzor« (glasilu Državnega statističnega urada v Pragi, št. 6—10, december 1937, str. 316—335) objavlja Dr. Marco Weirich zanimivo študijo o verjetni strukturi prebivalstva na Češkoslovaškem l. 1960. Da bi mogel orisati kar najbolj konkretno sliko, je izhajal pri svojih razmotrivanjih od današnjega stanja prebivalstva (ljudsko štetje od 1. decembra 1930 in število rojenih od 1. 1931. do 1936.) v zvezi z nazadnje izračunanimi tabelami umrljivosti za razdobje 1929—32, ni pa vpošteval eventualnega bodočega razvoja porodljivosti. Avtor ugotavlja, da tudi kakršnokoli zboljšanje umrljivosti do l. 1960. ne more imeti bistvenega vpliva na tako izračunano starostno strukturo prebivalstva od 24. do 90. leta življenja v letu 1960.

Grafični naris starostne piramide iz l. 1960. primerja avtor s starostno piramido iz l. 1930. in prikazuje prevrat v obsegu in v medsebojnem razmerju starostnih skupin, ki bo nastal l. 1960. Ta prevrat je resnejši nego eventualno

absolutno nazadovanje prebivalstva. Po-večalo se bo število starejših letnikov, število mlajših pa se bo zmanjšalo.

Za vso Češkoslovaško republiko se bo pokazalo nazadovanje do 31. leta življenja pri moških in do 32. leta pri ženskah. Medtem ko izkazuje vzhodni del republike (Slovaška in Podkarpatska Rusija) še v 24. letu življenja prirastke, izkazuje Češka nazadovanje vse do 34. leta življenja pri moških in do 37. leta pri ženskah.

Stanje, ki ga Dr. Weirich predvideva za l. 1960., se da prikazati približno tako: v vsej republici bo 24-letnih za dobro četrtino manj (— 26.98%) in 60-letnih skoro za dve tretjini več (+ 62.60%); v historičnih deželah (Češka in dežela Moravskošlezjska) bo 24-letnih za dve petini manj (— 39.62 posto) in 60 letnih za dve tretjini več (+ 64.64%); na Češkem bo 24-letnih skoro za polovico manj (—44.01%) in 60letnih za dve tretjini več (+66.66%) Z drugimi besedami: v starostnih skupinah 24 do 39 letnih bodo izgube kot posledica zmanjšanja porodov kmalu tako velike, kot izgube nerojenih iz vojnih let 1915—1918.

Avtor obravnava nadalje v svoji študiji tudi domnevni starostni sestav žen v plodni starosti; čeprav avtor ni ugotavljal starostnih skupin od 15. do 23. življenjskega leta, se da ta ugotovitev nadomestiti z današnjim razvojem rodovitnosti. Dr. Weirich navaja, da bo v vsej republici v razmerju proti letu 1930. plodnih žen v starosti od 24. do 44. življenjskega leta za 66.102 manj (— 2.71%), dočim bo v zapadnem delu republike (Češka in dežela Moravskošlezjska) za 276.490 manj (— 15.14%), na Češkem pa bo padlo število mater v tej starosti od 1,238.824 na 979.419, tako da jih bo za četrto milijona manj (— 20.90 %). Vzhodni del republike bo izkazoval prirastke, seveda tudi že v opadanju.

Avtor omenja tudi razmerja med mlajšimi in starejšimi starostnimi skupinami: skupina 25—44 letnih stoji v vsej republici napram skupini 45—64 letnih in skupini 65—90 letnih v letih 1930., oz. 1960. v sledečem razmerju:

1930	4.5 : 2.7 : 1
1960	3.1 : 2.9 : 1

Iz tega izhaja, da starostne skupine z najugodnejšo specifično umrljivostjo (25—44 letnih) nehajo imeti vpliv na splošno umrljivost in da bo dobila premoč skupina starejših letnikov 44—90 letnih. Posebno velja to za Češko, kjer so ta razmerja sledeča:

1930	4.4 : 2.8 : 1
1930	2.6 : 2.8 : 1

Razmere v Moravskošlezjski deželi so slične.

Na koncu svojega dela ugotavlja avtor pri predpostavi, da bo v l. 1960. toliko prebivalcev kot danes (15,200.000 prebivalcev) število ljudi v starostni skupini 1 do 23 letnih, s katerim bi bilo potrebno dopolniti ugotovljene starostne skupine 24 do 90 letnih v l. 1960., da bi se ohranilo današnje številčno stanje prebivalstva na višini 15,200.000 prebivalcev in prihaja do zaključka, da se to da komaj doseči, zlasti v kolikor gre za zapadni del republike.

Dr. A. Jindřich (Praha).

Demografska bitka v Italiji

Pred letom dni, namreč 30. januarja 1937., je glavno glasilo fašistične stranke »Popolo d'Italia« javno priznalo, da »se mora demografska politika fašističnega režima praktično smatrati za ponesrečeno.« Vsi dotedanji ukrepi (nagrade, prednosti pri podelitvi službe, davčne olajšave in podobno, stroge kazni za odpravo ploda), niso dejansko pomagale. Tudi razne strankarsko-politične ceremonije, kakor na pr. sedaj že opuščeni običaj, da se je v hiši novorojenčka oglasil zastopnik fašja ter ga pozdravil v imenu fašistične stranke kot novega »balilo« ali »malo Italijanko«, materi pa izročil šopek s trikoloro, niso imeli boljšega uspeha.

Število rojstev je rapidno dalje padalo. V prvih letih po zedinjenju Italije, (1872—75) je znašalo število rojstev 38.1‰, neposredno pred svetovno vojno (1911—15) še 31,5, v prvih normalnih letih po vojni (1921—25) 29,8, pod fašističnim režimom pa v letih 1926—30 26,8, v letih 1931—35 23,8, leta 1935 23,3 in končno leta 1936 le še 22,2‰.

Fašistični režim pa ni klonil pred temi dejstvi. Ko so priznali polom dote-

danje demografske politike, so tudi že mislili na nove ukrepe za uspešnejši boj.

Posebno radikalen je bil minister Alberto De Stefani, ki je zahteval totalitarno demografsko zakonodajo, po kateri bi se moral vsak državljani v določeni starosti poročiti in roditi določeno število otrok, ako noče biti kaznovan z globo in zaporom kakor za kak drug kazniv postopek ali zločin. Stališče, da ima človek pravico po prosti volji se omožiti ali oženiti ter imeti otrok, kolikor se njemu zdi umestno, je po njegovem mnenju samo ostanek individualistične in liberalne koncepcije, za katero ni mesta v totalitarni državi. V soglasju s tem je tudi proti morebitni izbiri življenjskega druga. Zato so nasprotniki režima tedaj govorili o nekakšnih »državnih žrebcih«.

Izdelava novih načrtov je bila poverjena ministru za narodno vzgojo Bottaiu, ki je tudi zavzel stališče proti zadnjemu ostanku pravic, ki jih ima »pater familias«. Nima sicer več pravice odločiti o življenju in smrti svoje žene in svojih otrok, pač pa ima še vedno pravico ne hoteti ne žene ne otrok. Proti tej »zakrknjeni negativni volji« je bil v glavnem naperjen tudi njegov predlog, ki ga je predložil marca meseca preteklega leta Glavnemu fašističnemu svetu. Ukrepi, ki so bili pozneje izdani, resnično skušajo omejiti »voljo« posameznika, vendar pa so v glavnem obrnjeni proti sociološkim teorijam, ki izhajajo iz hedonističnih premis, ter so sami na sebi tudi le utilitaristične narave in hočejo ugoditi osebnemu egoizmu.

Prvi korak je bila ustanovitev posebnega osrednjega demografskega urada pri notranjem ministrstvu. Ta urad, kateremu pripadajo vse funkcije, ki so v zvezi s proučevanjem in pospeševanjem demografskega problema, je začel poslovati v drugi polovici 1937.

Ukrepi sami so združeni v obsežnem zakonskem dekretu od 21. avgusta 1937., objavljenem v uradnem listu od 15. septembra istega leta. Podpisala sta ga poleg kralja še Mussolini in finančni minister Di Revel. Dekret obsega pet poglavij. Prvo poglavje govori o posebnih posojilih, ki naj se dovoljujejo

od strani pokrajin snujočim se italijanskim družinam. Posojilo ne sme biti manjše od 1000 in večje od 3000 lir. Pogoji za podelitev posojila so: 1. da je sprog italijanski državljani, 2. da nista ne mož ne žena ob sklepanju poroke prekoračila 26. leto ter 3. da njuni skupni dohodki ne presegaajo letnih 12 tisoč lir.

Posojilo se izplača zakoncema po izvršeni poroki. Oba sta solidarno vezana, da ga vrmeta v predpisanem roku. Posojila so brezobrestna in se vračajo v mesečnih obrokih, enakih stotemu delu posojila. Začenjajo se vračati s šestim mesecem po poroki, odnosno z osemnajstim, ako se je v prvih petih mesecih ugotovila nosečnost žene. Ob rojstvu prvega živega otroka se odpiše desetina posojila, ob rojstvu drugega nadaljnjih 20%, ob rojstvu 3. otroka še 30% ter ob rojstvu četrtega otroka morebitni ostanek posojila. Ob rojstvu vsakega otroka se odloži plačevanje obrokov za eno leto. Če zakonca v teku štirih let ne dobita otroka, morata ostanek posojila vračati v dvakratnih obrokih. S temi pogojnimi posojili so skušali doseči, da se ne bi več podeljevale podpore »à fond perdu«.

Drugo poglavje prinaša razne davčne olajšave za družine z več otroki. Tako se družinskemu očetu z več kakor petimi otroki pri odmerjenju tako zvanega komplementarnega davka odbija za vsakega otroka od petega dalje še po ena dvajsetina od izkazanega čistega dohodka. Vendar je določen maksimum odbitka za vsakega otroka na 6.000 lir. Od 1. 1938. dalje bodo morali tudi neporočeni častniki in podčastniki plačevati samski davek, ki je bil uveden v decembru 1. 1926. Oproščeni bodo samo oni, ki jim je po zakonu zabranjena poroka. Znatne so tudi nove olajšave glede šolnine in drugih šolskih taks. Enako zniža novi dekret v izredni meri tudi gostaščino, in sicer za družine s 7 ali več otroki celo na polovico.

Tretje poglavje vsebuje še posebne olajšave za državne uradnike in nameščence. Tako se poviša poročenim kandidatom starostna meja za sprejem v državno službo za dve leti in še za eno leto za vsakega živega otroka. Pri podeljevanju razpisanih prostih mest je

ena desetina mest rezervirana za poročene kandidate. V posebnih primerih se sme število rezerviranih mest povišati celo na polovico. Tudi pri podeljevanju predumov na plačo od strani poklicanih ustanov in pri nakazovanju stanovanj v državnih stanovanjskih hišah imajo prednost družine z veliko otrok. Te olajšave za poročence ne veljajo samo za Italijo, temveč tudi za Dodekanez, ali kakor se glasi sedaj uradni naziv, za Italijansko egejsko otočje (Isole italiane dell' Egeo), za kolonije in za Italijane v inozemstvu.

Četrto poglavje zelo širokogrudno urejuje vprašanje dopustov za mlade matere, ki so v državni službi.

Peto poglavje poudarja še posebej, da se smatrajo glede navadnih ukrepov tudi nezakonski otroki za enakovredne zakonskim od dneva, ko so bili zakonito priznani.

Poleg teh ukrepov, ki nudijo nekatere olajšave in privilegije poročencem in očetom mnogoštevilnih družin, je fašistični režim hotel dati svoji demografski politiki tudi nekakšno idealno vsebino ter je v ta namen ustanovil posebno Fašistično zvezo mnogoštevilnih družin. Člani bodo očetje z več otroki. Računajo s tem, da bo nova organizacija, ki se bo šele ustanovila, štela kakih 600.000 članov.

Po pravilih, ki so bila objavljena sredi decembra 1937, ima ta ustanova nalogo:

1. slovesno opominjati, da je demografski problem, problem vseh problemov ter da je kategorični imperativ za vse Italijane in da samo zmagovita demografska bitka lahko jamči življenje in s tem mladost, vojaško silo, gospodarsko ekspanzivnost in z njo združeno slavo fašističnega imperija,

2. dvigati v nacionalnem pogledu vlogo mnogoštevilnih, za državo zaslužnih družin,

3. vršiti z vsemi sredstvi in na vseh področjih nacionalnega delovanja aktivno propagando za širjenje principov demografske politike režima,

4. podpirati mnogoštevilne družine in jim pomagati pri vseh korakih za doseganje ugodnosti, ki jih predvidevajo v njihovo korist obstoječi zakoni,

5. čuvati in jamčiti izpolnjevanje

zakonskih odredb in pravilnikov glede demografskega prirastka ter naznanjati oblastem morebitne prekrške.

Ustanova je poleg tega pozvana, da izraža svoje mnenje o vseh vprašanih demografskega problema, ki jih ji bo predložilo notranje ministrstvo.

Razen omenjenih ugodnosti pa skušajo toliko država kakor pod njenim pritiskom tudi druge javne ustanove, privatni zavodi in podjetja z denarnimi podporami podkrepiti fašistično demografsko bitko.

Tako je fašistična vlada samo v novembru in decembru 1937 nakazala 1.453 nagrad za poroke in 5.363 nagrad za porode v iznosu 3.551.840, odnosno 6.615.945 lir. Od marca 1934., ko je te demografske nagrade uvedla, do konca l. 1937. je celotno izplačala 183.145.700 lir, in sicer 23.386 nagrad za poroke v iznosu 55.960.585 lir in 100.788 nagrad za porode v iznosu 127.185.135 lir. Poleg tega je v zadnjih treh letih podelila še 12.235 nagrad v iznosu 8.071.115 lir za večkratne porode.

Že peto leto slavi fašistična Italija na božični predvečer s posebno slovesnostjo dan matere in otroka. Ob tej priliki se delijo v glavnih mestih posameznih pokrajin mnogoštevilnim družinam nagrade, ki so jih poklonile razne javne korporacije in privatna podjetja. Po ugotovitvah državne ustanove za matere in otroke O. N. M. I. (Opera nazionale maternità ed infanzia) je bilo o božiču 1937. razdeljenih v vsej državi okoli 80.000 takih nagrad v denarju ali hranilnih knjižicah. Omenjena ustanova sama je izplačala 25.000 nagrad v iznosu 1.300.000 lir za dobro in higiensko vzgojo otrok. Poleg tega je razdelila še veliko perila in drugih potrebščin za male otroke. Načelnik vlade Mussolini pa je osebno sprejel po eno družinsko dvojico z veliko otrok iz vsake pokrajine in ji podaril po 5000 lir.

O uspehih poostrene demografske bitke ne moremo danes še soditi, ker je poteklo premalo časa, odkar so novi ukrepi in veljavi. Vendar je zanimivo primerjati demografsko gibanje v pravkar preteklem letu 1937 z gibanjem v prejšnjem letu. Leta 1937. je bilo v vsej Italiji 984.855 novorojencev, t. j. za 29.683 več kakor leta 1936. Toda l. 1937.

je tudi umrlo 26.978 več oseb kakor leta 1936. (L. 1937. jih je umrlo 609.581 a l. 1936. 582.603). Absolutni prirastek je bil tedaj l. 1937. 375.295 oseb ali za 2.705 večji kakor v prejšnjem letu. Če pa upoštevamo relativna števila rojstev, smrtnih slučajev in prirastka, ima ves problem docela drugačno lice. L. 1937. se je rodilo 22,7‰ duš proti 22,2‰ l. 1936. Umrlo pa je l. 1937. 14,0‰ proti 13,6‰ v prejšnjem letu. Relativni prirastek je tedaj ostal neizpremenjen, dá, če še točneje upoštevamo podatke, se je celo neznatno znižal, namreč za pri-

bližno 0,1‰. Morda je nazadovanje celo večje, kajti statistika ne pove, ali so med umrle všteli tudi vojake, padle v Abesiniji in v Španiji. En uspeh pa vendar izkazuje statistika za leto 1937. Število porok se je znatno povišalo, od 310.822 ali 7,2‰ l. 1936. na 374.443 ali 8,6‰ l. 1937. Čez nekaj let pa bomo šele lahko sodili, ali ni bil to samo prehodni pojav, ki je moral nujno slediti novim ukrepom, in ali bo povečano število porok prineslo tudi pričakovani povečani prirodni prirastek. L. Č.

P O R O Č I L A

Dr. R. Kušej: Konkordat

Vprašanje konkordata je pred časom izredno zanimalo našo javnost. Izraz tega zanimanja so bile med drugim tudi razne razprave v dnevnem časopisu, v revijah, brošurah in letakih, v katerih so poedinci in skupine zavzemali svoja stališča, zares objektivne literature o tem vprašanju pa je bilo le malo na razpolago. Tej pomanjkljivosti je hotel pri nas ustreči dr. Rado Kušej, redni profesor cerkvenega prava in rektor univerze, s svojo knjižico o konkordatu, ki je izšla proti koncu preteklega leta.

Kakor kaže podnaslov te knjižice (»Ustava in verska enakopravnost«), je avtor želel z njo razčistiti predvsem vprašanje, ali je z določbami konkordata kršena ustavna norma o verski enakopravnosti v naši državi, kakor to tudi posebej poudarja v svoji uvodni besedi, vendar pa razprava, ki naj bo objektivna pravno-strokovna študija, »ni in noče biti ocena konkordata samega, ker bi bila taka ocena pred ratifikacijo preuranjena in bi morala biti nujno politična« (Uvodna beseda, str. 6).

Poleg tega pa je želel podati »v priročni obliki« in »v pravilnem slovenskem besedilu« celotni tekst konkordata, zaključnega zapisnika, priloge ter zakonskega predloga za njegovo odobritev, da s tem slehernemu omogoči njegovo neposredno poznavanje, ker celotno besedilo konkordata pri nas ni

bilo znano. Tekst, ki je izšel svoječasno v »Slovincu«, je bil po avtorjevem mnenju »pomanjkljiv, ker manjka čl. XX. zadnji odstavek, ker je čl. XVII. vsled napake pri lomljenju skoraj nerazumljiv in ker z debelimi črkami med poedine člene stavljene rubrike ne odgovarjajo francoskemu izvorniku«. Avtorjeva vestnost zasluži v tem pogledu popolno priznanje.

Svojemu namenu ustrezajoče je knjižica razdeljena v dva dela: prvi vsebuje besedilo konkordata in priloženih dokumentov, drugi pa »pravno-strokovne opazke na očitke proti konkordatu«. V tem glavnem delu, ki obsega dobrih 40 strani, se je avtor, žal, omejil samo na strokovne opazke h kritiki, ki jo vsebujejo »Primedbe i prigovori na projekat konkordata«, izšle kot priloga štev. 32. in 33. službenega glasila Srbske pravoslavne cerkve (»Glasnika Srpske Patriaršije«) dne 7. januarja 1937 brez navedbe avtorja in tiskarne. Tem »primedbam« pripisuje avtor službeni značaj in jih smatra zato za dovolj pomembne, da nanje strokovno odgovarja, dočim se na drugo literaturo ne ozira in le mimogrede upošteva brošuro dr. M. Ilića: »Pred konkordatom«, Beograd 1937, ter kritiko dr. Ribarja v »Branicu« 1936, str. 553—558.

Namen, ki ga je s tem avtor zasledoval, je označen v uvodni besedi z naslednjim poudarkom: »Ni naša naloga, še manj naša dolžnost, da branimo kon-

kordat, pač pa so po našem mnenju znanstveni krogi poklicani, doprinesiti svoj del k temu, da se omogoči objektivna presoja enega izmed najvažnejših versko-političnih zakonodajnih činov, ki ga predstavlja jugoslovanski konkordata. Stvar narodnega predstavništva je presoditi in odločiti, ali bi bila odobritev konkordata za Jugoslavijo politično koristna ali ne, toda strokovnjakom radi tega ne more biti vzkradena pravica podati svoje mnenje o osnovanosti ali neosnovanosti očitkov, s katerimi se vodi politična borba proti njemu.

V tem okviru zavrača avtor očitke navedenih »primedb« glede protiustavnosti posameznih določb konkordata in se pri tem drži strogo samo iznešenih očitkov, ki jih pobija s pozitivnimi določbami naše ustave, primerjanjem z našo državno in cerkveno zakonodajo ter povojnim konkordatnim pravom, izhajajoč v svojih opazkah s stališča, da je ravnopravnost, kakor jo je sprejela naša ustava, »nujno samo relativna in se absolutna pariteta niti ostvariti ne da«, kajti »ob upoštevanju ustavnih predpisov poedinih cerkva bi mogli govoriti o kršitvi ravnopravnosti samo tedaj, če bi bila kršena ustava Srbske pravoslavne cerkve, kar pa »primedbe« same ne trdijo« (str. 35).

Avtor, žal, ni prikazal prejšnjih številnih načrtov konkordata, kajti sedanjí načrt je samo eden izmed poskusov za rešitev tega vprašanja, ki datira že od dneva ustanovitve naše države. Spremembe najbolj spornih točk v posameznih načrtih bi šele prav osvetlile značaj zadnjega načrta.

Ako upoštevamo vse navedene omejitve, ki jih je avtor postavil svoji pravno-strokovni razpravi, katera še posebej izključuje osvetlitev konkordata s politične strani in s tem, kakor pravi avtor sam, tudi njegovo oceno, lahko rečemo, da predstavlja Kušejeva knjižica o konkordatu pomemben strokoven doprinos k osvetlitvi zapletenega vprašanja našega konkordata. Posebno dobrodošla bo slehernemu literaturu, ki jo avtor navaja v pobijanje očitkov »primedb«, pa cerkvena zakonodaja in določbe drugih povojnih konkordatov. Skupno s točnim besedilom

konkordata ima avtor prav, ko imenuje svojo knjižico »priročnik«, s čigar pomočjo se lahko vsak, ki se za stvar zanima, »o vsebini konkordata sam informira«.

Dr. B. V.

L. Pfeffer: Istraga o sarajevskom atentatu

(Izdanje »Nove Evrope«, Zagreb 1938., str. 176 in veliko slik zunaj teksta.)

Na prvi vtis se nam morda zdi odveč, da dobimo po 24 letih še eno knjigo o sarajevskem atentatu, ko je vendar literatura o tem predmetu že skoro preobilna. Toda že samo dejstvo, da se je odločila za izdajo Pfefferjeve knjige »Nova Evropa«, ki je že 1. 1925/26 založila obsežno in dokumentirano razpravo »Sarajevo« od Seton-Watsona v hrvatskem prevodu, nam priča, da utegnejo biti tehtni razlogi, ki so narekovali izdajo te nove knjige. L. Pfeffer, ki je kljub svojemu nemškemu imenu Hrvat in se je kot takega tudi vedno smatral, je bil preiskovalni sodnik proti Gavrilu Principu in tovarišem. Redki so primeri, da se oglašajo preiskovalni sodniki in pišejo o procesih, pri katerih so bili sami udeleženi. V tem primeru pa je to umljivo, kajti s sarajevskim atentatom se skuša spravljati v zvezo tudi vprašanje krivde na izbruhu svetovne vojne in pričanje preiskovalnega sodnika utegne marsikatero manj jasno točko osvetliti.

Pfeffer hoče s svojim spisom doseči dva namena. Na eni strani skuša na podlagi materiala, ki ga je v teku procesa imel na razpolago in ki ga je delno tudi ohranil, dokazati, da sarajevski atentat nikakor ni izzval svetovne vojne ter da za Principom in tovarišem ni stala oficijelna Srbija, kakor se je hotelo in se hoče še danes od izvestne strani prikazati, temveč da je ideja dozorela v sami nacionalistično orientirani omladini in da ta tudi ni imela prav nobene zveze z »Narodno Odbrano« in Milanom Pribičevićem ali morda celo s framasonstvom. Zvezo z odgovornimi srbskimi krogi je iskala Avstrija, da bi tako upravičila svoje vojne namene proti Srbiji, zveza s Pribičevićem bi bila dobrodošla Madžarom

za ojačeno zatiranje Hrvatov, nekakšno zvezo s framasoni pa so skušali že med samim procesom podtakniti nekateri avstrijski katoliški krogi. Da niso bili atentatorji nobeni plačanci in tudi drugače ne v službi te ali one organizacije, izhaja dovolj jasno iz izjav obtoženih mladeničev, posebno pa iz »creda«, ki ga je podal Princip preiskovalnemu sodniku: »Mi smo sebi postavili ciljem, da se svi Jugosloveni smatraju kao jedan narod. Primjerom nam je služila Njemačka i Italija, pa se u danom momentu imalo ujedinjenje in kod nas provesti. Takovim momentom mogao se je smatrati slučaj evropskog rata, kad bi trebalo da Jugosloveni, uz Srbiju, budu tako jaki da se od Austrije ocijepe. To su moje misli i misli omladine, — a ima djubreta koje i drugačije misli! — Mi nismo nikada očekivali od Austrije, da bi ona ujedinila Jugoslovene, već smo očekivali da se ona raspane kao kuga, te da je između nas Jugoslovena nestane. Moje je bilo mišljenje, da bi svaki koji ima dušu i osjećaja za narod koji pati trebao da protestuje i čini šta bilo, jer je osveta slatka i krvava...« Tako ne govori plačani atentatorji, temveč samo navdušeni poborniki ideje, ki so pripravljene za vsako dejanje, a tudi za vsako žrtev.

Avtor pa je imel s svojo knjigo še drugi namen. Hotel je razgrniti pred javnostjo ves potek preiskave, zlasti pa vlogo, ki jo je on pri tem igral, ter tako enkrat za vselej pobiti očitke, češ da je mučil obtožence in da je z nečloveškim postopanjem izsilil iz njih priznanje. Ti neutemeljeni očitki so mu grenili življenje in šele po tolikih letih duševnega in tudi materialnega trpljenja, ko se atentat in preiskava lahko presojata s potrebno mirnostjo in objektivnostjo, stopa Pfeffer na dan s svojimi spomini in beležkami.

Priznati moramo, da se mu je eden kot drugi namen popolnoma posrečil. Prepričani smo lahko, da ne bo treba avtorju izvajati grožnje, »da bo moral javno imenovati lažnika in obrekovalca vsakogar, ki bi odslej še trdil, da je z mučenjem izsilil iz atentatorjev priznanje«. Da, avtorju se je posrečilo celo več. Po izkušnjah in uspehu, ki ga

je imel kot preiskovalni sodnik v sarajevskem atentatu, je na najlepši način dokazal, da more preiskovalni sodnik s človeškim postopanjem in s potrebnim spoštovanjem do zasliševanca veliko več doseči kakor varnostni organi s surovostjo in brutalnim nasiljem. Zaradi tega utegne Pfefferjeva knjiga biti posebno zanimiva tudi psihologom in pedagogom.

Knjiga bo dobrodošla tudi vsakomur, ki bi si hotel ustvariti jasno sliko o sarajevskem atentatu, a nima prilike in časa, da bi prečital obsežnejše razprave o tem predmetu. Avtor ni namreč podal samo golega referata o zasliševanju, temveč je dopolnil spis tudi s kratkim, a vendar izčrpnim pregledom o prilikah, ki so pripravljale ozračje za atentat, in je zaključil knjigo z opisom usode, ki je doletela obsojence. Razen tega pa je še urednik »Nove Evrope« M. Čurčin spisal knjigi krajši uvod in ji dodal stvarno bogat komentar z navedbo vse važnejše literature. L. Č.

Tardieujeve knjige o parlamentarnem režimu v Franciji

Paris, konec 1.1937

»Francija, zemlja svobode!« Človek se kar oddahne, ko po tesnih letih pride v deželo, kjer sije sonce z vso svojo močjo in ne skozi nataknjena očala. Da, Francija je svobodna in ne prizna ljudi, ki bi se postavili nad osebno in politično svobodo njenih državljanov. Tu ni primitivnega kulta vsemogočne države, ki bi imela v skrajni posledici le namen, nekatere diktatorje dvigniti nad suvereni narod; tu se dobro zavedajo, da je država živo bitje, sestavljeno iz vseh državljanov.

Iz vsega življenja okoli mene odseva današnja razdeljenost človeštva na dva tabora, kakor vedno v zgodovini človeštva: tabor napredka in tabor reakcije. V prvem se zbirajo pristaši demokratskega bloka, oličenega v zapadnih državah Franciji, Angliji in Ameriki; na nasprotni strani so pristaši avtoritativnih režimov, poludiktatur, »nacionalizmov«, režimov »močne roke«, klerikalne reakcije, stanovskih in totalitarnih držav, kakor so diktature fašizma, proletariata in nacionalnega socializma.

Boj med obema taboroma se bije do

iztrebljenja. Protidemokratski boj je odločnejši, udarnejši, brezobzirnejši, a demokratski je zaradi svojega strahu za mir popustljivejši. Borba se ne vrši samo na raznih bojiščih sveta z orožjem in strupenimi plini, temveč tudi s kopji človeškega razuma in s peresi. Na tej borbi je treba pokazati moč uma in idej; to so pa stvari, ki so dane le redkim izvoljenim.

Tak izvoljenec, ki zastopa načela protidemokratskega bloka, je tudi bivši francoski ministrski predsednik in dolgoletni parlamentarni borec **André Tardieu**, ki se je nedavno popolnoma umaknil iz političnega življenja ter si zadal nalogo, dokazati v petih knjigah zbirke »La Révolution à refaire« francoskemu narodu, kako so ga z »demokratsko lažjo« grdo varali ves čas tretje republike.

V novejši politični zgodovini Francije poznamo več primerov, da so ugledni politiki, med zadnjimi Briand in Poincaré, ostro odklonili republikanske ustanove in demokratski sistem, vendar so, čeprav so dobro poznali napake, obdržali ministrske položaje in prav nič pripomogli, da bi te napake popravili. Drugače Tardieu. On pravi v svoji knjigi »Le Souverain captif«, ki jo je izdal lansko leto, da je v svoji dolgoletni parlamentarni karieri spoznal vse napake demokratskega režima ter si je dal nalogo jih tudi razkriti. Prav zato je odložil vse mandate, ker bi mu kot poslancu ali ministru nihče ne verjel, da govori odkrito.

V svoji prvi knjigi je tudi pojasnil, kaj ga je navedlo na ta korak, v drugi knjigi, ki je pravkar izšla (»La Profession parlementaire«, Flammarion), samo še dopolnjuje svojo odločitev, da se ne bo več pojavil na parlamentarnih tleh.

Tardieu je po vzgoji, prepričanju in delu reakcionar. Vendar eden izmed redkih reakcionarjev, ki ne argumentirajo z dogmami, temveč te postavijo pred dejstva, kakor jih oni vidijo, in ti sam potem presoja, ali boš ta dejstva gledal z njihovega zorišča, ali s kakega drugega.

S svojim lepim slogom, z jasnostjo trditve, težino argumentov ter z odločnostjo zna Tardieu pridobiti bralca, ali:

... pisec nam je nanizal vse nepravilnosti, laži, prevare, škandale in afere demokratskega režima, nikjer pa ni prišel do zaključka, da je tako vedno bilo in najbrže tudi bo. Ne vidi namreč za slug ravno demokratskega režima, da more vso to gnilobo razkrinkati. Diktature imajo vsaj toliko afer, saj tudi tam vladajo ljudje in ne bogovi; razlika je samo v tem, da jih diktature enostavno zamolčijo in pokrijejo s širokim plaščem »državnih interesov«, s katerim varajo strmeči svet; češ poglejte, pri nas je vse v redu, drugod pa afer ni konca!

Za uvod svojemu »Parlamentarnemu poklicu« postavlja trditev, da pripada parlamentarni mandat že prošlosti; danes poznamo samo še parlamentarni obrt. Erazem Rotterdamski je že zapisal, da se moraš učiti, če hočeš postati kočijaž, a če hočeš biti princ, je dovolj, da se rodiš. Slično je po Tardieujevem tudi s parlamentarci: to je najlažja kariera, ki omogoča udobno življenje vsakemu slabiču; če hočeš postati učitelj, moraš imeti šole, če minister prosvete, si lahko nepismen, že od 25. leta pa do smrti, kajti v vsakem poklicu poznamo starostno mejo, le v parlamentarnem ne. Senat je pravo zatočišče ohlapelih starcev, ki bi v vsakem drugem poklicu že zdavnaj bili v zasluženem pokoju, le tu še markirajo nekako narodno voljo. Parlamentarni poklic je prijeten že zato, ker ne ovira izvrševanja drugih: koliko advokatov in novinarjev je poslancev in senatorjev! Razne ugodnosti na železnici, imuniteta, plača in še polno drugih možnosti, priti do postranskih zaslužkov, mamijo razne slabiče. Z redkimi izjemami vidi Tardieu med parlamentarci same povprečneže, plačance, podkupljence in podkupovalce.

Zanimivo je Tardieujevo mnenje o časopisju. Pravi, da poznamo v Franciji dve vrsti tiska: informativnega, ki je v rokah velekapitala, in političnega, ki je pod vplivom posameznih parlamentarcev, poslancev in senatorjev; oni ga potrebujejo zato, da obdrže svoj položaj in terorizirajo javno mnenje. Če je tak časopis v provinci, služi parlamentarcu, da obdrži svoj mandat. Če je v glavnem mestu kake večje pokra-

jine, terorizira vso pokrajino in s tem že kandidira za ministra kot predstavnik one pokrajine; v Parizu pa služi tak tisk samo še za kandidature.

Stranke? To je stara pesem: če je stranka v opoziciji, potem je »država v nevarnosti«, samo ona more »rešiti državo propasti«, njeni predstavniki si trkajo na junaške prsi: mi smo se borili za to državo, zato tudi ne bomo dovolili razsula! Ko pridejo na vlado, ni več nevarnosti, ni več grozečega razsula! Seveda so baš oni to preprečili. Sicer tedaj ni časa misliti na take fraze — té se govoré ob priliki velikih shodov — mnogo je važnejšega posla: kje bo kaj zaslužka, kaj je z dobavami, namestitvami, napredovanji, odlikovanji...

Poslanci se držijo svoje stranke le, dokler imajo od nje koristi, potem jo trumoma zapuste. Kadar so šefi strank na vladi, zagovarjajo eno stvar, ko odidejo v opozicijo, prav isto napadajo. Od 619 poslancev je 400 nesposobnih za vsako zakonodajno delo, ker so le priganjači in večni kandidati. Navaja primere: poslanec Arago je govoril proti stratežičnim železnicam, češ da bodo vojaki pozabili marširati, o železniškem predoru pri St. Cloudu pa je dejal, da je nevaren za človeško zdravje, ker bodo potniki dobili pljučnico.

Vlada po piščevem mnenju ne more ničesar ukreniti, ker ji mečejo parlamentarci vedno polena pod noge: interpelacije brez konca in kraja, komisije, obziri na stranke in grupe. Despotizem francoskega parlamenta ne pozna nobene meje. Šef države ima samo zunanje prerogative, vojaško spremstvo in marseljezo, vse drugo so mu vzeli parlamentarci. Ministrski predsednik je v večnem strahu za svojo vlado, ki je odvisna od dobre ali slabe volje poslancev in senatorjev. Francija ne pozna referendumov, razpuščanja parlamenta, niti ustavne zaščite, marveč diktaturo skupščine in senata.

Prav isti parlamentarci, ki so na eni strani taki despoti, so na drugi strani sužnji lokalnih koterij, političnih strank in denarnih mogotcev. Koliko je poslancev in senatorjev, ki so prav za prav le v službi raznih železniških družb, industrijskih in premogovniških kartelov!

Tak poslanec ali senator izvršuje samo njene ukaze. Sicer pa tudi potrebujejo: volitve, dvojno življenje v provinci in glavnem mestu razni propadli politični prijatelji in rojaki, politična pisarna — vse to stane! V poglavju o korupciji se je Tardieu lotil svojih političnih nasprotnikov. Blumu, Chautempsu in drugim levičarskim politikom očita, da so bill v zvezi z raznimi povojnimi aferami, kakor Hanau, Oustric, Stavisky in Lévy, a priznava, da med desničarji ni boljše.

K sklepu knjige prihaja Tardieu do prvih zaključkov. Sicer pravi, da bo formuliral možnosti izhoda iz krize parlamentarizma v svoji peti knjigi, vendar že sedaj navaja nekaj misli. Skicira listo dejstev, ki ne bi smela biti odločujoča v državi, in sicer dejstev, ki onemogočajo izvrševanje vseh pravic, bodisi državljanu kot takemu, ali kot volivcu, ali izvoljenemu, bodisi sami vladi. Tu je reakcionar Tardieu naprednejši od levičarjev, saj zahteva povečanje števila volivnih upravičencev, kar bi seveda privedlo na volišče veliko število ženskih reakcionarnih glasov, česar se vsi levičarji bojijo.

Problem za njega ni samo političen, marveč predvsem vprašanje morale. Zato zaključuje s trditvijo, da je treba revolucijo poslati v popravilo.

*

To je le kratek pregled vsebine Tardieujeve knjige. V njej se je pokazal Tardieu kot izvrsten poznavalec parlamentarnega življenja. Njemu so do podrobnosti znani vsi dogodki, ki jih je v dolgi dobi svoje parlamentarne kariere opazoval in doživljal. Do neke meje dela vtis objektivnosti in resnicoljubnosti, ker ne prizanaša nikomur, očitki letijo predvsem na levo, a tudi desničarji ne prizanaša. Izrekel se je proti narodni fronti, pa tudi proti nacionalni. Končno le pokaže pravo barvo, ko taksira vse svoje nasprotnike na levi z »Moskoviti«!

Zanimivo je tudi, da govori Tardieu o podkupljencih in podkupovalcih. Dva, tri dni potem, ko je njegova knjiga izšla, je Tardieu na procesu v Lyonu kot glavna priča v procesu znanega fašističnega vodje, grofa in polkovnika de La Rocquea izjavil, da je v času, ko

je bil minister in ministrski predsednik, 25- ali 26krat v 18 mesecih dal iz državnih sredstev polkovniku po 30.000 frankov kot podporo za organiziranje fašističnih udarnih čet.

Desničarji mislijo, da je Tardiejeva knjiga najhujša obtožba tretje republike. Naše mnenje je, da je nasprotno Tardieu naredil republiki veliko uslugo, ker je odkril vse slabe točke, ki so se v republikanski svobodi pojavile. Veliko večjo uslugo je naredil Tardieu — nehote — demokratski opoziciji v vseh nedemokratskih državah, naj se imenujejo totalitarne, avtoritativne, »nacionalne« ali kakor že. V takih državah se mora ob tej knjigi vsak človek, ki misli s svojo glavo, vprašati, kako mora potem biti šele tam, kjer imajo le — karikaturu parlamentarizma! **Rr.**

Luigi Salvatorelli: La politica della Santa Sede dopo la Guerra

(Zbirka »Manuali di politica internazionale« 3. Milano 1937. 293 str.).

Razmeroma majhna knjiga, ki jo je spisal fašistični avtor skoro izključno po strogo katoliških virih, nam podaja v lahkem in prikupnem jeziku jasno in pregledno sliko vatikanske politike med svetovno vojno in v poznejši dobi do konca leta 1936.

V glavnem obravnava torej papeža Benedikta XV. in sedanjega papeža Pija XI. O politični orientaciji Pija X., ki je bil na papeškem prestolu ob izbruhu svetovne vojne, smo govorili ob recenziji Sforzove knjige »Synthèse de l'Europe«. Antantne države so pozdravile z velikim pričakovanjem njegovega frankofilskega naslednika Benedikta XV. Zlasti so pričakovali, da bo novi papež prevzel nekakšno vrhovno razsojevalno funkcijo v prid pravice in svobode. »Toda papeštvo ni bilo nikdar takšno vrhovno razsodišče ali mednarodni sodni dvor, temveč se je vedno ravnalo po notranjih zakonih lastnega ohranjanja in ojačevanja.« Med svetovno vojno pa je bilo njegovo stališče posebno težko. Na eni strani je bila antanta, ki se je izdajala in je veljala za zaščitnico pravice, na drugi strani osrednji državi, v katerih je videl papeški Rim branika političnega in socialnega konservativizma. Zato se je omejilo samo na manj jasne

izjave in na pozive k molitvi ter se je zavzemalo za neki »beli« ali »pravični in trajni mir«, ki bi ohranil pri moči tudi premagane države.

Na podlagi istega londonskega pakta, ki je prisodil Italiji naše Primorje in večji del Dalmacije, je bila sv. stolica izključena od mirovne konference, kajti verjetno je bilo, da bi tam ventilirala tudi »Rimsko vprašanje«.

Za razumevanje vatikanske politike je treba vedeti, da katoliška Cerkev ni nikdar hotela in tudi danes noče biti samo »čisti duh«. Cerkev hoče biti družba, ki ima svoje tvorne elemente in svoj delokrog na tem svetu in ki se programatično uveljavlja kot »popolna družba«, ki ima v sebi tudi vse osnove človeške organizacije, torej tudi juridične vezi in materialno moč. Ta ideja je tudi vodila sv. stolico pri sklepanju sporazuma z Italijo in pri sklepanju konkordatov z različnimi drugimi državami. Posebno proslavljanje in čaščenje Kristusa Kralja naj bi bil viden znak juridične upravičenosti Cerkve do vlade nad svetom. Evharistični kongresi pa so, kakor je ugotovil jezuit La Brière, poklonitev Kristusu kot vseobčnemu kralju in obenem protest proti laicizmu modernega življenja.

Za prilike v povojni dobi je značilna težnja večine držav, da se zopet približujejo Cerkvi. Pri tem prednjačijo avtoritarne države, pa naj jim stoji na čelu Mussolini, Hitler, Pilsudski, Volde-maras ali kdo drugi. Razpoloženje tvori misticizem in potreba po veri, kakor je to sicer bilo po vsaki večji vojni. V zadnjem času pa narekuje tako zbliznanje med državo in Cerkvijo tudi bolj ali manj utemeljeni strah pred boljše vizmom. Dejstvo je, da imajo danes 34 države svoje oficijelne zastopnike pri Vatikanu in da vzdržuje sv. stolica 31 nunciature. Celo marsikatera država, ki je pred vojno proglasila ločitev Cerkve in države, se je v povojni dobi odločila za drugo politiko.

Zanimivo je zasledovati to medsebojno iskanje sv. stolice in raznih vlad, ki so dovedle do sklepanja konkordatov ali vsaj do prehodnih »modi vivendi«. Toda preobširno bi bilo, da bi mogli vsaj v splošnih obrisih načrtati stališče in postopanje sv. stolice do posameznih dr-

žav. Omejiti se hočemo zaradi tega samo na našo državo.

Še v aprilu 1919. se je tedanji državni tajnik sv. stolice Gasparri v »Petit Parisien-u« izjavil za avtonomijo Slovencev in Hrvatov. Toda že nekaj mesecev kasneje je bilo to pozabljeno in sta naša država in Vatikan ustanovila medsebojna zastopstva.

Zanimiv je pregled o katoliškem in verskem gibanju v naši državi, kakor ga podaja avtor. Med katoliškim duhovništvom se je prvotno pojavilo neko gibanje proti Rimu. Zahtevali so glagolice, odpravo celibata ter demokratizacijo in nacionalizacijo Cerkve. Prvi zahtevi je Rim delno ugodil v posebnem dogovoru z jugoslovanskim episkopatom meseca aprila 1921. Ostale zahteve pa so dovedle do težnje po samostojni hrvatski narodni cerkvi. Konkretno oblika je dobila v starokatoliški Cerkvi s škofom Kalodjero na čelu. Sam Stjepan Radić je tudi bil za nezavisno hrvatsko katoliško Cerkev, ker bi to le olajšalo zblizanje med Hrvati in Srbi, kajti odpadli bi očitki, da stoje za hrvatskim gibanjem tuje oblasti.

Salvatorelli opisuje na kratko položaj katoliške Cerkve v Jugoslaviji pod raznimi vladami.

Pri tem opisu omenja pisec vse očitke proti »framasonu in antiklerikalcu« Pribičeviću, »Sokolu« in »Jugosl. učiteljskemu združenju« z antiklerikalno tendenco, posebno pa še proti Radiću iz onega časa, ko je sodeloval v vladi kot prosvetni minister, češ da je bil framason, pristaš starokatoliškega razkola in nasprotnik konkordata.

Večji del knjige je posvečen stališču sv. stolice nasproti ekstremnim desničarskim in levičarskim gibanjem. S Sovjetsko Rusijo je sv. stolica v prvem času navezala stike, ker je upala, da se bo po odpravi carstva in po razdružitvi tesnih vezi med pravoslavno Cerkvijo in državo, katolicizem lažje širil na slovanskem vzhodu. Šele pozneje, ko se je začel širiti v Rusiji ateizem, je proglasil Vatikan boj boljševizmu, in to ne samo v Rusiji, temveč tudi drugod, kjer so se pokazale levičarske tendence, v Mehiki, v Španiji in celo na Kitajskem. Za ta boj pa je skušal angažirati ves katoliški svet.

Sv. stolica je bila in je v principu tudi nasprotna vsakemu skrajnemu nacionalizmu. Toda praktično izvaja to nasprotovanje v različnih oblikah. V Franciji je nastopila z vso energijo in z vsemi razpoložljivimi sredstvi in cerkvenimi kaznimi proti »Action française«, ki v marsičem spominja na fašistično in nacistično gibanje.

V Italiji imata fašizem in sv. stolica dokaj skupnih interesov, ne glede že na samo dejstvo, da je papež Italijan in da je večina kardinalov Italijanov. Fašizem je videl v Cerkvi svojega najboljšega pomočnika in Cerkev v fašizmu najboljšega zaščitnika in pobornika njenih teženj. Dasi sta si bili obe stranki idejno diametralno nasprotni, sta vendarle sklenili sporazum in konkordat. Seveda so se kaj kmalu pokazale divergencije, zlasti glede vzgoje mladine in organizacije delavcev, ki jih je fašizem proglasil za državni in nacionalni monopol, in ki jih je sv. stolica hotela pridržati Cerkvi, odnosno Katoliški akciji.

Spričo nepopustljivosti fašizma v notranjih vprašanjih in nič manj zaradi skupnih zunanjih interesov (boj proti boljševizmu, nasprotovanje Anschlussu, okupacija Abesinije in dr.) je Cerkev priznala fašizem in po njem ustvarjeno stanje v Italiji.

V principu podobno je bilo ravnanje sv. stolice nasproti hitlerizmu. Prvotno mu je bila katoliška Cerkev absolutno nasprotna, kakor je bila nasprotna fašizmu. Toda medtem ko je v Italiji vodila boj proti fašizmu tedanja klerikalna »Ljudska stranka« z don Sturzom na čelu, in so se cerkveni dostojanstveniki in Katoliška akcija držali rezervirano, je v Nemčiji nastopila Cerkev kot taka proti nacionalsocialističnemu gibanju. In vendar je bil sedanji papež Pij XI. ob koncu vojne kot apostolski vizitator, ki mu je bil poznejši nuncij na našem dvoru Pellegrinetti dodeljen kot tajnik, v Vzhodni Prusiji in v Zgornji Šleziji pokazal takšno naklonjenost Nemcem, da so ga morali na protest Poljakov odpoklicati. Sporne točke z Nemčijo so bile iste kakor z Italijo, predvsem seveda vzgoja mladine. Kakor je fašistična Italija pridržala edino balilskim organizacijam ali »Italijanski liktorski

mladini« (kakor se sedaj imenujejo), pravico do vzgoje mladine, tako je nacistična Nemčija proglasila mladinsko vzgojo za monopol tako zvane Hitlerjugend. Toda Italija je imela lažje stališče, ker ima v glavnem samo eno vero, katoliško, in je bilo v njenem interesu, da proglasi to vero za italijansko nacionalno. Nemčija pa je imela opravka z dvema Cerkvama, s katoliško in protestantsko (tretjo, židovsko, so nasilno izločili iz javnega življenja). To je moralo po naukih nacizma nujno voditi do težnje po neki lastni nacionalni Cerkvi. Zato je moral poslati spor s katoliško Cerkvijo tudi po konkordatu naravnost nepremostljiv. K temu prihaja še nasprotstvo v raznih mednarodnih problemih, predvsem glede Avstrije. Za sv. stolico je, kakor je napisal La Brière, Dunaj še vedno središče, ki naj privlačuje Nemce, in ima Dunaj še vedno nalogo, da postane branik katolicizma v Podonavju. Ker pa je Nemčija najboljši zaveznik proti boljševiški Rusiji, ni sv. stolica kljub vsem konfliktom prelomila diplomatskih stikov z Nemčijo ali se odpovedala konkordatu.

Stališče katoliške Cerkve nasproti komunizmu in drugim ekstremističnim gibanjem je izraženo v encikliki »Quadragesimo anno« od 15. maja 1931, ki zastopa stališče, ki ga je zavzel že pred 40 leti Leon XIII., da »ima namreč sv. stolica pravico in dolžnost kot najvišja oblast presojati socialne in gospodarske probleme«. Jedro enciklike je, da naj se ohrani privatna lastnina, uporabljaja pa naj se po direktivah Cerkve in države predvsem v sodelovanju razredov in korporativizmu. Kako je Cerkev skušala izvajati svoje načelo v posameznih državah, poroča »L' Année sociale 1935 (36)«, ki ga je objavil Mednarodni urad dela v Ženevi. Po tem principu katoliške Cerkve sta danes v bistvu urejeni Avstrija in Portugal.

Sv. stolico veže z Italijo in Nemčijo tudi negativno stališče nasproti Društvu narodov. Sv. stolica ni sicer proti taki ustanovi, pač pa zahteva, da mora biti ta ustanova pod vodstvom Cerkve v skladu z geslom »pax Christi in regno Christi.«

P. P.

D R O B T I N E

Predavanje. Iz delavskega tednika posnemamo, da je pred nedavnim predaval znani pariški nadškof kardinal Verdier o temi »Cerkev in osebna svoboda«. Rekel je, da ne more biti Cerkev za kaj drugega, nego za človekovo osebno svobodo, proti vsem nasilnikom in za demokracijo. Zaključil je z besedami: »Vse državne ustanove morajo služiti svobodi.«

Dve obvestili iz decembra prošlega leta: prvo se glasi: »Dom in svet smo izdajali kot revijo literarno estetske smeri, s pomembnimi uspehi. Ko pa je revija šla na druga polja, je prinesla brez opazke tudi trditve, ki niso več v skladu z načeli katoliškega tiskovnega društva. Iskali smo pot, kako bi mogli revijo vzdrževati, pa tudi zadostiti svoji soodgovornosti, katere se odreči ne moremo, a doslej se nam ni posrečilo: zato se po aprilski številki ni natisnila nobena številka več.« Drugo obvestilo: »Našemu časopisu »Javnost«, koji je izlazilo pune tri godine, zabranjeno je daljnje izlaženje rešenjem g. Ministra unutrašnjih poslova br. 24.622 od 24. decembra 1937 god.«

Poročilo. V neki reviji smo čitali sledeče poročilo o mladinski prireditvi: »Po predavanju je I. I. prebral svoje pooblastilo od prevzv. I. I., potem pa obsodbo stavka iz Doma in sveta, kakor jo je prinesel škofijski list. Takoj nato je dal kratko pojasnilo urednik Doma in sveta in nastopil s svojim predavanjem prof. I. I., ki je govoril o Svobodi duha in kulturni rasti.« Poročilo dostavlja, da so bili po tem predavanju poslušalci »primerno utrujeni«.

Oklepanje duha. Iz katoliškega delavskega tednika posnemamo: »Svoboda duhovnega življenja je najvažnejši faktor v človekovi zgodovini že od pamtiveka... In pri nas žive ljudje, ki jim je vse to tuje, za katere svobode ni, posebno takrat ne, kadar jo je treba deliti drugim. Gorje tistemu, ki se drzne proti njim braniti različnost človekove sodbe in vrednotenja, gorje še posebno takrat, če si je drznil tem »mašinstom« upreti se v ustvarjanju človeških strojev, ki delajo vse le na migljaj brez samozavesti, ki sprejemajo vsako smet kot največjo svetinjo, saj je prišla od zgoraj, gotovo je pravilna. Gorje človeku, ki si je drznil proti njim braniti sočloveka. »Anatema tibi« mu je iskreno plačilo.«

Dve vrsti katoličanov. V nekem krščanskem tedniku smo čitali tole (prvi stavek se začneja kar na sredi): »so šli in razdelili katoličane v dve vrsti: v take, ki imajo pri njih milost, in v take, ki je nimajo. Sebe smatrajo za najčistejše borce, ki so v sebi premagali že vsa slaba nagnjenja k hudemu, ki so dosegli tako popolno zmago nad samim seboj, da morejo... izbirati za se izvoljeni kader, ki se je odpovedal bistveni osobini vsakega človeka, svojemu lastnemu razmišljanju, da se z lahkoto izpolnjujejo vse direktive, tudi »nenadni zbori«. Svoje miljence smatrajo za 100% kristjane, med štirimi očmi si pa hinavsko mežikajo: o, naši so falotje! V drugo vrsto spadajo oni, ki žive močno iz svojega lastnega jedra, iz svojega okolja, iz svojih hiš in svojih tovarn, v katere hočejo zanesti luč katoliške prosvete. Seveda morajo to delati po svojih lastnih, njim primernih načinih, ki jih prva vrsta v časih discipline proglašala za krivoverna načela, na ljudi same pa gleda z največjo skepsjo, zapetostjo in celo mržnjo... Kdor ne trobi v njihov rog, kdor ima pomisleke v razvijanje in posledice takih in takih direktiv, kdor hoče hraniti in braniti najbolj temeljno svobodo človekovega odločevanja in izbiranja oseb, ki naj pomagajo k uresničenju kakega zamišljenega programa, je zgubil popolnoma zaupanje zastopnikov mehanične discipline, tiste discipline, ki je postala mesto vse prežemajoče moči ideje naravnost program vsakdanjega dela.«

Kulturni moskiti. V nekem tedniku čitamo: »V zadnjih letih pa so v naših katoliških prosvetnih organizacijah nastopili čudni pojavi, ki kriče, da so se vanje zajedli nekaki kulturni moskiti, ki so se nasrkali strupa v močvirnih soseščinah slovenskega naroda, ga začeli ogražati v njegovi biti, v njegovi rasti in zdravju in mu začeli zavirati svoboden duhovni in kulturni polet.«

Dvojna morala. Ugleden katoliški mislec je napisal tele misli: »Na to glejmo, da bomo vsak po svojih močeh zares zvesto in iskreno izpolnjevali Kristusove zapovedi, da bo vsaka naša misel, da bo vse naše čustvovanje in stremljenje zares čisto, brezpogojno resnično, pravično ter popolnoma prežeto prave krščanske ljubezni do Boga in bližnjega... Že v zasebnem življenju ni vselej lahko najti z gotovostjo vso pravo pot, ki edina res ustreza Kristusovim naukom in zapovedim. V javnem življenju, zlasti v političnem, pa je to mnogokrat še neprimerno težje. Tu gre večinoma za stvari, ki so silno zapletene in zamotane ter imajo tako malo neposredne zveze z moralo, da je mnogokrat komaj mogoče z gotovostjo reči, kaj je prav in kaj ne. Zato se tu kaj lahko zgodi, da kompas vesti celo dobremu, zares bogaboječemu človeku odpove ter mu ne kaže nič več varno in zanesljivo prave smeri. Le tako je mogoče razumeti, da opažamo tudi pri dobrih, osebno v vsakem pogledu poštenih ljudeh, ki stoje sredi javnega, zlasti političnega življenja, dve vrsti morale: eno strožjo, ki velja v zasebnem ravnanju, in drugo liberalnejšo, ki velja za javne zadeve.«

Franjevački vijesnik. Izdaju bosanski franjevci. Visoko (drinska ban.). 1938., god. XLV, broj 1.

»Istra«, glasilo Saveza jugoslovenskih emigranata iz Julijske Krajine. Zagreb, 1938, god. X., br. 1—3.

»Javnost«, nedeljni časopis za kulturna, socijalna, privredna i politička pitanja. Beograd. God. III., 1937. broj 49—51 v decembru. (Z 51. številko je bil tednik ustavljen.)

Književni glasnik srpski, Beograd, Kraljev trg 5/IV., god. XXXVIII., Nova serija LIII., broj 1. i 2. januar. 1938.

Književni horizonti, zagrebačka književna revija. God. V., br. 1-2. (Frankopanska ul. 9.)

Krug, (nov list) nedeljni časopis, Beograd, Đorđa Washingtona 28, 1938. br. 1 i 2.

»Matica rada«, časopis za naučnu organizaciju rada. Beograd—Zagreb—Ljubljana. God. II. 1938, broj 6-7. (Beograd, Kraljev trg, br. 15.)

Naša misel, omladinski kulturno-politični list. Ljubljana, Groharjeva c. 2/1. Leto III., štev. 4. in 5. 1937/38.

Nova Evropa, Zagreb. 1937, št. 10.

Obrtni vestnik, strokovni list za pospeševanje obrti in zaščito obrtništva dravske banovine. XXI. letnik, 1938, št. 1. in 2.

Planinski vestnik, Ljubljana, 1938, št. 1.

Popotnik, časopis za sodobno pedagogiko. Letnik LIX., 1937/38, št. 3-4. Ljubljana, Francišškanska 6.

Prosveta, Sarajevo, okt.-nov.-dec. 1937. Vukova sveska.

Proteus, Ljubljana 1937, 12. št.

Psychologie, časopis pro teoretickou a užitou psychologii. Brno. 1937, R. III., číslo 4.

Radnička zaštita, Zagreb, 1937, br. 12.

Roditeljski list, Maribor, 1937/38 št. 4. in 5.

»Slavia«, časopis pro slovanskou filologii. Československá grafická Unie, A. S. Praha II. Svobodova 1. Ročník XV., 1937, sešit 1.

Slovanski přehled, Praha II., Ječná 32. Sborník pro poznávání politického, sociálního a kulturního života slovanských států a národů. Leto XXX., 1938, číslo 1.

Slovenski delavec, Ljubljana, leto II. št. 1.—3.

Slovenski list, Buenos Aires, 1938, št. 52. (kot zaključna za 1. 1937.)

Sobota, tednik v Kranju, L. II., 1938, 1—3.

Sodobnost, književna revija, Ljubljana, Letnik IV., 1937, št. 12.

Sokolska volja, Ljubljana, L. II. 1938, št. 54—56.

Život i rad, Beograd, Socialno-književni časopis. God. XI., sveska 4. 1938.

Uprava „MISLI IN DELA“

prosi cenjene gg. naročnike za poravnavo naročnine.

NARODNA TISKARNA

V LJUBLJANI, KNAFLJEVA 5
IZVRŠUJE RAZLIČNE MODERNE
TISKOVINE OKUSNO, SOLID-
NO IN PO ZMERNIH CENAH

TELEFON ŠT. 31-22 — 31-26
POŠTNI ČEKOVNI RAČUN
V LJUBLJANI ŠTEV. 10.534

Kreditni zavod

za trgovino, obrt in industrijo.

Ljubljana, Prešernova ulica št. 50
(v lastnem posloplju)

Telefon: 37-81, 37-82, 37-83, 37-84.

Brzojavni naslov: KREDIT LJUBLJANA.

Obrestovanje vlog, nakup in pro-
daja vsakovrstnih vrednostnih pa-
pirjev, deviz in valut, borzna naro-
čila, predujmi in krediti vsake vrste,
eskompt in inkaso menic, kuponov,
nakazila tudi v inozemstvo, Safe —
deposits itd.

»JUGOSLAVIJA«

največja domača delniška
zavarovalna družba

zavaruje: za življenje, proti požaru, vlomski tatvini in nezgodam, dalje transport, steklo,
avtomobile in živino.

Lastne palače in zgradbe v Ljubljani, Beogradu, Zagrebu, Osijeku in Petrogradu.
Ravnateljstva v Ljubljani, Beogradu, Zagrebu, Osijeku, Novem Sadu, Petrogradu,
Sarajevu in Splitu.

Podružnice in ekspozičure v vseh večjih krajih države.
Pojasnila daje

RAVNATELJSTVO ZA DRAVSKO BANOVINO V LJUBLJANI,
Tyrševa cesta 15, in vse njegove podružnice in krajevna zastopstva.